

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA
INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ CENTRAS**

ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

ITC

**PAAUGLIŲ ELGSENA
ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE**

TYRIMO ATASKAITA

Prof. dr. Jonas Ruškus, dr. Dainius Žvirdauskas
Viktorija Kačenauskaitė, Renata Žvirdauskienė

2009 m.

TURINYS

ĮVADAS. Tyrimo problema, tikslas, metodai, imtis.....	5
1. Literatūros, atliktų tyrimų ir dokumentų apžvalga	8
2. Tyrimo rezultatai	14
2.1. Interneto vartojimo turinys	14
2.2. Vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	24
2.3. Interneto vartojimo laiko sąnaudos.	36
2.4. Incidentai elektroninėje erdvėje ir jų vertinimai.....	38
IŠVADOS.....	42
Literatūra.	44
Priedai.....	46

Paveikslų sąrašas

1 pav. Tyrimo imtis (procentais) pagal klases	7
2 pav. Interneto vartojimo temų (pagal naršomus tinklapius) reitingas	15
3 pav. Interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius) pagal klases	18
4 pav. Interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius) pagal lytį	19
5 pav. Mergaičių interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius) pagal klases.....	20
6 pav. Berniukų interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius).....	21
7 pav. Interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius) pagal mokinių pažangumą	21
8 pav. Interneto vartojimo socialumas (draugai)	22
9 pav. Interneto vartojimo pagal temas (pagal naršomus tinklapius) socialumas (draugai).....	23
10 pav. Interneto vartojimo pagal temas (pagal naršomus tinklapius) socialumas (šeima)	23
11 pav. Interneto vartojimo laiko sąnaudos (vidutiniškai valandų per savaitę) pagal interneto temas.....	36

Lentelių sąrašas

1 lentelė. 4-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	25
2 lentelė. 4-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	26
3 lentelė. 7-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	27
4 lentelė. 7-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	28
5 lentelė. 9-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	29
6 lentelė. 9-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	30
7 lentelė. 10-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	31
8 lentelė. 10-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	32
9 lentelė. 11-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	33
10 lentelė. 11-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes.....	34
11 lentelė. Interneto vartojimo laiko sąnaudos (vidutiniškai valandų per savaitę) pagal klases	36
12 lentelė. Interneto vartojimo laiko sąnaudos (vidutiniškai valandų per savaitę) pagal lytį	36
13 lentelė. Incidentai elektroninėje erdvėje ir jų vertinimai	38

Paauglių elgsena elektroninėje erdvėje

Savarankiškas interneto vartojimas, įvardijant vartojimo turinį ir atpažįstant vartojimo pasekmes

ĮVADAS

Tyrimo problema, tikslas, metodai, imtis

Stebima, kad vaikai yra savita kompiuterinių technologijų, ypač interneto, vartotojų grupė. Vaikai ypač greitai išmoksta vartoti kompiuterines technologijas, nesunkiai perpranta kompiuterinių technologijų naujoves, kone kasdien atranda naujas jų galimybes. Tačiau kartu su naujais vaikų įgūdžiais, naujais poreikiais, naujomis intelektinėmis ir bendravimo galimybėmis atsiranda ir naujos rizikos, nepatirtos grėsmės.

Tėvai, dėl per didelio užimtumo dažnai nežino, ką jų vaikai veikia internete, todėl naudojimąsi internetu paaugliams suteikia tam tikrą valdžią bei kontrolę. Daugelio tėvų manymu, internetas jų vaikams yra papildomas reikiamos informacijos šaltinis, be to, bendraudamas su kitais vaikas keičiasi informacija, turi galimybę geriau pažinti save, dalintis savo mintimis, jausmais, save palyginti su kitais, dalintis paslaptimis su draugais. Paaugliams didelę įtaką turi aplinka, kurioje jie tenkina bendravimo, pripažinimo ir kitus poreikius. Tačiau kaip bebūtų, paaugliai nėra vien pasyvūs ieškomos informacijos vartotojai, siekdami sudaryti apie save tam tikrą įspūdį (ar įvaizdį), jie patys gali kurti ir kuria šią informaciją, talpindami savo nuotraukas, garso, vaizdo įrašus, reikšdami mintis ir pan. Paaugliams yra ypatingai svarbu būti pripažintiems tų bendraamžių grupių, (ar bendraamžių) kurioms norėtų priklausyti, į kuriuos jie norėtų lygiuotis, ar su kuo norėtų bendrauti, o šį pripažinimą jie bando pasiekti sudarydami atitinkamą įspūdį apie save. Internetinėje erdvėje paaugliai gali tapti kuo panorėję, keisti savo įvaizdį, amžių bei tapatybę, nevaržomai bendrauti su priešingos lyties atstovais ar vyresniais už save asmenimis.

Kadangi nemažai laiko mokyklinio amžiaus vaikai naršo internetu be suaugusiųjų priežiūros ir pagalbos, labai svarbu išsiaiškinti, kaip patys vaikai suvokia interneto rizikas ir grėsmes, kokius apsisaugojimo nuo žalingo poveikio būdus žino ir naudoja, kaip reaguoja į incidentus elektroninėje erdvėje.

Tyrimo tikslas: atskleisti, kaip mokyklinio amžiaus vaikai apibūdina savarankišką interneto vartojimą įvardijant interneto vartojimo turinį ir interneto vartojimo pasekmių savivoką.

Tyrimo klausimai:

- a. kokio tipo internetinius tinklapius savarankiškai (vieni ir su draugais) naršo mokyklinio amžiaus vaikai;
- b. kiek vidutiniškai laiko savarankiškai naršydami įvairius internetinius tinklapius (vieni ir su draugais) praleidžia mokyklinio amžiaus vaikai;
- c. kokius interneto naršymo motyvus įvardija mokyklinio amžiaus vaikai;
- d. kuo pasižymi mokyklinio amžiaus vaikų savivoka apie potencialias interneto vartojimo pasekmes (rizikas, grėsmes);
- e. kokias mokyklinio amžiaus vaikų reakcijas iššaukia incidentai elektroninėje erdvėje;

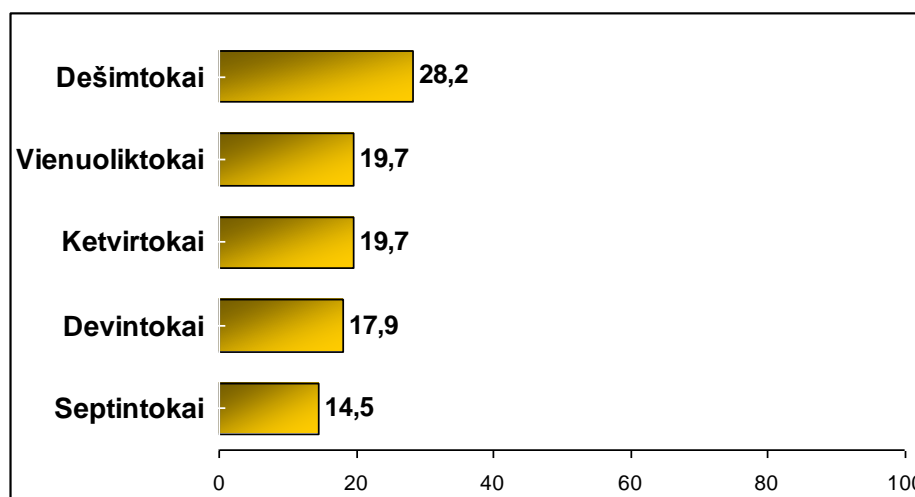
Savarankiško interneto vartojimo ypatumus šiais vaikų demografinių požymių aspektais: lyties, gyvenamosios vietovės, amžiaus, mokyklos tipo, mokymosi pasiekimų.

Tyrimo metodai: Tyrime taikytas skirtingų metodų derinimo principas, tyrimų metodologijos literatūroje dar vadinamas trianguliacijos principu; kuris traktuojamas kaip svarbus tyrimo kokybės rodiklis (Flick, 2006, 2007). Trianguliacija reiškia, kad naudojami ir derinami kokybiniai ir kiekybiniai tyrimo metodai. Kokybiniai tyrimai skirti atskleisti subjektyvias tyrimo dalyvių sampratas, pajautas, patirtis, interpretacijas. Tuo tarpu kiekybiniai tyrimai skirti pamatuoti tiriamą socialinę realybę. Šiame tyrime startuojama nuo kokybinio tyrimo, kuris vėliau perauga į kiekybinį tyrimą. Ši strategija pasirinkta dėl to, kad nėra jokių teorinių modelių ar kitokių moksliskai pagrįstų žinių apie tai, kokia elgsena pasižymi vaikai vartodami internetą apibūdinant interneto vartojimo turinį bei interneto vartojimo pasekmių savivoką. Todėl pirmasis tyrimo etapas – kokybinis tyrimas – yra skiriamas kuo platesniam interneto vartojimo turinio reikšmių atskleidimui. Svarbu tai, ką patys paaugliai įvardija kaip vartojimo objektą, taip pat to vartojimo naudas ir grėsmes. Būtent kokybinis tyrimas leidžia atskleisti įvairiausias ir gyvenimiškas vaikų elgsenos reikšmes. Kokybinio tyrimo atlikimui pasirinktas *focus* grupės interviu metodas, kuris reiškia, kad yra atliekamas interviu su nedidele grupe žmonių specifine tema (Flick, 2006). Šiam, *focus* grupės interviu, metodui atlikti buvo parengta pusiau struktūruota matrica (žr. 1 priedą), kurią, kartu su tyrėju – grupės moderatoriumi – pildė mokiniai. Interviu matricoje buvo numatyti tokie priklausomi kintamieji, kaip 1) mokinių naršomo interneto turinys (pagal tematiką), 2) interneto naršymo motyvacija ir tikslai, 3) suvokti ir atpažinti interneto naršymo grėsmės bei pavojai; taip pat nepriklausomi kintamieji kaip 4) laikas, praleidžiamas naršant internetą, 5) individualus ar porinis (grupinis) interneto naršymas, 6) mokinių pažangumas, 7) mokinių šeimyninė padėtis. Interviu metu matrica Word formatu būdavo rodoma dideliame ekrane ant sienos, mokiniai (atkirai mergaitės ir atskirai berniukai), tyrėjo – moderatoriaus paskatinti, diskutuodami

grupėje įvardijo priklausomus kintamuosius (1-3), vėliau, kiekvienas mokinys individualiai, žymėjo nepriklausomus kintamuosius ant atspaustų, pačių mokinių drauge užpildytų, matricų. Taip pat kiekvienas mokinys buvo paprašytas įvertinti kiekvieną priklausomą kintamąjį pagal individualią subjektyviai suvoktą svarbą, t.y. buvo gautas individualus kiekvieno kintamojo įvertinimas pagal svarbą skalėje nuo 1 iki 5 (kur 1 reiškė nenaršau/visiškai nesvarbu/visiškai nelaikau grėsme, o 5 reiškė daug naršau/labai svarbu/laikau didele grėsme). Šis kiekvieno *focus* grupėje dalyvavusio mokinio atliktas kiekvieno kintamojo įvertinimas žymi perėjimą prie kiekybinio tyrimo etapo, kai interviu būdu gauti tyrimo kintamieji (interneto vartojimo turinio ir vartojimo pasekmių aspektais). Mokinių duomenys suvesti į tipinę SPSS matricą, kur jie buvo apskaičiuoti taikant aprašomosios statistikos metodus (vidurkiai, dažniai, procentai, standartinis nuokrypis), taip pat neparimetrinius testus (Kruskall-Wallis testą).

Tyrimo imtis: taikytas kokybinio tyrimo metodologijoje nurodytas tikslinės atrankos principas – tipinių atvejų atranka (Paston, 2002). Tipinių atvejų atranka reiškia, kad tiriami tokie atvejai, kurie apibūdina tai, kad yra normalu, įprasta, tipiška. Todėl, vadovaujantis tikslinės tipinės atrankos principu, į tyrimo imtį atrinktos tipinių mokyklų tipinių klasių tipiniai mokiniai. Tyrime dalyvavo mokiniai iš gimnazijos, vidurinės, pagrindinės ir pradinės mokyklų, iš didelio apskrities centro (per 100 tūkst. gyventojų) ir iš mažo miesto (rajono centro per 10 tūkst. gyventojų).

Bendroji tyrimo imties charakteristika pateikta 1 paveiksle.

1 pav. Tyrimo imtis (procentais) pagal klases (N=117)

Tyrimo metu buvo atlikta 12-ka grupinių interviu (*focus* grupių) iš viso tyrime dalyvavo 117 mokinių (mergaičių ir berniukų), reprezentuojančių tipinius paauglių interneto savarankiško vartojimo atvejus. Šis skaičius leidžia tyrėjams daryti išvalgas, duomenų interpretacijas ir išvadas, kurios hipotetiškai gali būti ekstrapoliuojamos į analogiškas paauglių populiacijas.

1. Literatūros, atliktų tyrimų ir dokumentų apžvalga

Pasak A. Watson ir Valtin (1997) 9-12 metų vaikai pradeda atsiskirti nuo tėvų bei ieškoti naujo prisirišimo objekto. Pasitaiko atveju, kai vaikai prisirišimo objektu pasirenka vyresnius už save vyresnius draugus su kuriais gali bendrauti įvairiomis jiems įdomiomis temomis, kuriomis nedrįsta kalbėtis su savo tėvais. Tokius draugus ir bendravimus vaikai laiko paslapyje, norėdami išsivaduoti iš suaugusiųjų įtakos ir įgyti tik pačiam vaikui žinomo, asmeninio gyvenimo, tačiau dažnai vietoje to, dalindamiesi savo paslaptimis su savo internetiniais draugais, jie tampa internetinių patyčių, jų paslapčių paviešinimo aukomis.

Žurnaluose, televizijoje, internete pateikiami moterų ir vyrų įvaizdžiai formuoja požiūrį į save ir į priešingą lytį. Watson A. J., Valtin, R. „It's not telling your mum, only your friend": Children understanding of secrets.- 1993, no 2 November, p. 1-53.

Žiniasklaidos perduodamus pranešimus, kuriuose kuriamos moteriškumo ir vyriškumo reikšmės, vaikai ir paaugliai priima besąlygiškai. Masinėse informacijos priemonėse moteris pateikiama kaip vyro seksualinių fantazijų objektu, o vyras – moters užkariautoju, tad nenuostabu, kad vaikai pasinaudoja šiais stereotipais kuriant savo anketą įvairiose socialiniuose puslapiuose, pažinčių svetainėse.

Neretai merginos pateikia save seksualiomis nuotraukomis, mažybiniais slapyvardžiais, komentarais ir pan., vaikinai save pateikia nuotraukose, vaizduojančiose savo ar kitų vyrų kūno raumenis. Jų slapyvardžiai dažnai atspindini vyriškumą, jėgą, taip pat prisistatoma romantiškais ir meiliais vardais ir t.t.

Visi paauglių bandymai tapti išskirtiniais, provokuojamas jų elgesys bei lytiškumo demonstravimas gali sukelti riziką patirti įvairias grėsmes, kaip antai fizinę, psichologinę ar net seksualinę prievartą. Pasak psichologo Evaldo Karmazos, paauglių elgsenai didžiulę įtaką turi internetas, kadangi vaikai mokosi iš to, ką jie mato. Taip galima būtų paaiškinti tokius reiškinius kaip paauglių seksualinis išnaudojimas už pinigus, vaikų pornografija, smurtas, patyčios internete ir pan.

Kalmuso (2008) atliktas tyrimas rodo, kad Estijoje 91% 6 - 14 metų amžiaus vaikų naudojami internetu, 70% vaikų internetu naudojami kasdien, 50% mokinių naudojami internetu bent kartą per mokslo savaitę. 30% to paties amžiaus grupės respondentų teigia, kad jie naudojami internetu daugiau nei 3 valandas per dieną, 17% respondentų teigia, kad internetu naudojami 3 valandas per dieną, o 24% respondentų internetu naudojami 1-2 valandas per dieną.

Pasak V. Kalmuso (2008), 6-14 metų amžiaus vaikai, įvardindami pagrindinius jiems suvokiamus pavojus internete, išskiria kompiuterinius virusus, asmeninės informacijos išplitinimą elektroninėje erdvėje, pedofilų viliojimus, įvairius priekabiavimus. Taip pat jie

teigia, kad turi draugų ar pažįstamų, kurie piktnaudžiavo kitų vaikų asmeniniais duomenimis ar nuotraukomis. Priekabiavimą internetu buvo patyrę 42% 13-14 metų vaikų, 32 % 11-12 metų amžiaus vaikų, 37 % 9-10 metų amžiaus vaikų ir net 11 % 6-8 metų amžiaus vaikų. Bendravę su nepažįstamaisiais internete yra 49 % 13-14 metų amžiaus vaikų.

Tėvai mažai kalbasi su vaikais apie tai ką jie veikia internete bei apie galimus pavojus elektroninėje erdvėje, taip pat apie tai, kaip saugiai elgtis elektroninėje erdvėje.

Dauguma vaikų turėjo patirties naršydami internetiniuose puslapiuose kuriuose yra patalpinti smurtiniai bei pornografiniai vaizdai. Vaikai neįžvelgia šiuose puslapiuose galimų grėsmių, nelaiko to rimta problema ir neįvardina to kaip nerimą keliančio požymio. Net 6 % 6-14 metų amžiaus vaikų buvo susitikę su nepažįstamaisiais iš internetinių pažinčių svetainių, su kuriais susipažino internete.

Penkiose ES šalyse - Airijoje, Danijoje Islandijoje, Norvegijoje ir Švedijoje buvo atlikti tyrimai – apklausta 11 tūkstančių vaikų ir tėvų apie jų naudojimąsi internetu http://www.etib.lt/site_files/aktualijos%20ir%20naujienos%20/Factpack%20Lithuania.doc.

Nuo 24 % (Islandijoje) iki 36% (Danijoje) vaikų teigė, kad jie internetu yra gavę nešvankių komentarų.

2002-2003 metais NVO „Niekeno vaikai“ fondo Lenkijoje tyrimas parodė, kad 56 % apklaustųjų vaikų buvo bandoma įtraukti į pokalbius apie seksą internetu.

Dar vienas pavojus su kuriuo susiduria vaikai naršydami internete yra kibernetinės patyčios, kurios pasireiškia piktais tarpusavio ginčiais, vartojant necenzūrinius žodžius, įžeidinėjančių žinučių siuntimas, melagingos informacijos apie vaiką skleidimas, intymios informacijos išplatimas, gąsdinimai siunčiant grasinančias žinutes. Šios patyčios gali padaryti didžiulę emocinę žalą jas patiriančiam vaikui, paveikti jo savigarbą. Pykčiai, nesutarimai internete dažniausiai būna labai aršūs bei žiaurūs, ne retai pasibaigiantys susibūriant į dvi priešininkų stovyklas ir tolimesnių santykių aiškinimusi realiame gyvenime naudojant fizinę prievartą. Dažniausiai šios patyčios pasitaiko bendraujant pokalbių svetainėse, socialiniuose tinklapiuose.

Paaugliai talpindami nuotraukas kuriuose yra demonstruojama daug nuogo kūno, seksualios pozos ar pan. sukelia grėsmę tapti pedofilų auka, sulaukti nepadorių pasiūlymų ir t.t.

Reikėtų nepamiršti, kad internetinėje erdvėje susiduriama su sukčiais, kurie naudojami vaikų naivumu bei pasitikėjimu siekdami išgauti finansinės naudos (pvz., tėvų banko kortelių slaptažodžių atskleidimas, bendraudami su vaiku renka informaciją apie jo tėvų finansinę padėtį, turint tikslą apvogti namus ir t.t.), o kalbant apie tai, ką vaikai naršo internete, reikėtų pridurti, kad jie turi galimybę laisvai naršyti puslapiuose, kuriuose galima rasti informacijos

kaip pasigaminti bombą, ar psichotropines medžiagas, lošti virtualiuose lošimo namuose tiek iš pinigų, tiek savo malonumui.

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliktas tyrimas apie interneto, kompiuterinių žaidimų įtaką smurtui prieš vaikus (2005) parodė, kad Lietuvos vaikai žaidžia jų amžiui netinkamus, smurtinio turinio žaidimus, turi galimybes pasiekti gąsdinančias, pornografinio turinio internetines svetaines. Tarp dažniausiai vaikų lankomų internetinių puslapių yra įvairiausi žaidimai, pokalbių bei pažinčių svetainių. Daugiau kaip ketvirtadalis (28,9 proc.) mokinių nurodė, kad yra pasitaikę atvejų, kai jie tiek įsijautė į žaidimą, kad negalėjo sustoti, o 35 proc. 7-10 metų vaikų kompiuteriniams žaidimams per dieną skiria daugiau negu 2 valandas; 24 proc. 11-14 metų ir 10 proc. 15-18 metų mokinių, teigia, kad prie kompiuterinių žaidimų praleidžia daugiau kaip 2 valandas per dieną. Didžioji dalis respondentų (76 proc.) teigia, kad žaidžia žaidimus, kurie yra smurtinio pobūdžio.

Žaidžiant smurtinio turinio žaidimus yra rizika, kad vaikai pakartos smurtinius veiksmus ir realiame pasaulyje, taip pat yra didelė rizika tapti priklausomam nuo interneto. Specialistai teigia (Bulotaitė, 2004), kad ši priklausomybė gali atsirasti bet kuriame amžiuje ir nepriklauso nei nuo išsilavinimo, nei nuo socialinės ar ekonominės asmens padėties. Remdamasi atliktais tyrimais, psichologė Kimberly Young teigia, kad jauni interneto vartotojai yra labai pažeidžiami. Šis potraukis sukelia problemas šeimoje, moksluose, asmeniniame gyvenime. Aiškindami, kodėl juos taip vilioja internetas, priklausomi asmenys dažnai nurodo anonimiškumą, kompiuterių prieinamumą ir naudojimosi internetu paprastumą. Per internetą daug lengviau gauti kitų žmonių palaikymą, priėmimą, paprasta pajusti seksualinį susijaudinimą ir malonumą, patirti sėkmę žaidžiant. Greta to apklausti interaktyvių pramogų mėgėjai dažniau mini vienišumo jausmą, nerimą, depresiją ir menką savęs vertinimą. Taigi, būtent internetas suteikia jiems galimybę išreikšti save priimtiniu jiems būdu, tačiau ir uždaro šiuose spąstuose, nesudarydamas galimybių sugrįžti į realų pasaulį ir jame priimti realų save ir aplinkinius (Bulotaitė, 2004).

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 43 straipsnis taip pat atskirai įtvirtina vaiko apsaugos nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos bendrąsias nuostatas. Jis numato, jog:

1. Valstybės, vietos savivaldos institucijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys privalo saugoti vaiką nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos. Sveiko gyvenimo būdo propagavimas ir vaikų teisinis švietimas - svarbios valstybės socialinės politikos ir veiklos kryptys.

2. Už fizinio ar psichinio smurto demonstravimą vaikams, jų įtraukimą į nusikalstamą ar kitą neteisėtą veiklą taikoma įstatymų nustatyta administracinė arba baudžiamoji atsakomybė.

2002 m. rugsėjo 10 dieną priimtame Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme yra įtvirtinti viešosios informacijos, kuri

daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ir doroviniam vystymuisi, kriterijai, jos skelbimo ir platinimo tvarka, taip pat šios informacijos rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teisės, pareigos ir atsakomybė.

Šio įstatymo straipsnyje nurodoma, kokia viešoji informacija pripažįstama kaip daranti neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi:

1. „Susijusi su fizinio ar psichinio smurto vaizdavimu: kai detaliam vaizduojamas žmonių, gyvūnų žudymas, žalojimas ar kankinimas, taip pat vandalizmas, teigiamai vertinamas smurtas, mėgavimasis prievarta ar žiaurumu;
2. kurioje rodomas mirusio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas, išskyrus atvejus, kai toks rodymas reikalingas tapatybei nustatyti;
3. erotinio pobūdžio: kai skatinamas lytinis geismas, rodomas lytinis aktas, jo imitacija ar kitoks seksualinis pasitenkinimas, lytiniai organai, seksualiniai reikmenys;
4. sukelti baimę ar siaubą;
5. kurioje palankiai vertinamas priklausomumas nuo narkotinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas;
6. skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę;
7. kurioje teigiamai vertinama nusikalstama veika ar idealizuojami nusikaltėliai;
8. susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu;
9. kurioje kurstoma diskriminacija dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, lytinės orientacijos, religijos ar kitokios priklausomybės;
10. kurioje dažnai vartojami nešvankūs posakiai, žodžiai ar gestai.“

Lietuvoje Baudžiamoji atsakomybė už pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo, pateikiamas kaip vaikas, pagaminimą, įsigijimą, laikymą, demonstravimą, reklamavimą arba platinimą (BK 309 str. 2d.) taikoma nuo 16 metų, tačiau už tai dažniausiai yra skiriamos piniginės baudos. Kalbant apie vartotojus, reikia pastebėti, kad jie nėra traukiami baudžiamajon atsakomybėn, baudžiami yra tik jų gaminantys ar parduodantys asmenys, o teisėsaugos institucijos nežino kaip sudrausminti paauglius, internete platinančius nufilmuotas smurto ar patyčių scenas.

Interneto tinklalapiuose pateikiamą viešąją informaciją įvertina interneto tinklalapio valdytojas. Nustatęs, kad pateikiama informacija atitinka bent vieną neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos kriterijų, interneto tinklalapio valdytojas privalo imtis priemonių- įdiegti tokio interneto tinklalapio įžanginį puslapį (priešlapį) su įspėjamuoju užrašu (lietuvių ir anglų kalbomis): „Šiame tinklalapyje pateikiama informacija gali daryti neigiamą poveikį nepilnamečiams“. Be to, atsižvelgiant į pateikiamos informacijos turinį ir jos galimą neigiamą poveikį nepilnamečiams, turi būti vienas iš šių užrašų (lietuvių ir

anglų kalbomis): „Pateikiama informacija skirta asmenims nuo 7 metų“; „Pateikiama informacija skirta asmenims nuo 14 metų“; „Pateikiama informacija skirta asmenims nuo 18 metų“. (Sistemos aprašo 16 ir 17 punktai). Visais kitais būdais viešai skelbiant ar platinant neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią viešąją informaciją, jos vartotojai, žiūrovai ir klausytojai turi būti informuojami apie neigiamo poveikio informacijos pobūdį ir jos tinkamumą nepilnamečiams.“ (Sistemos aprašo 19 punktas).

Erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio visuomenės informavimo priemonių kategorijai Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos sprendimu priskirti spaudos leidiniai, taip pat erotinio ir (ar) smurtinio arba kitokio neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančio turinio smulkūs spaudiniai, vaizdo ir garso įrašai bei kompiuteriniai žaidimai, kuriuose yra ribojamos, tačiau nedraudžiamos skelbti ir platinti viešosios informacijos, turi būti platinami specialiuose įdėkluose ar pakuotėse. Ant šių įdėklų ar pakuočių turi būti aiškiai įskaitomas įspėjamasis užrašas: „Informacija gali daryti neigiamą poveikį nepilnamečiams.“ (Sistemos aprašo 20 punktas).

2004 m. birželio 15 d. buvo pakeistas 6-asis šios tvarkos punktas, kuriuo nurodoma, kad „Ribojama viešoji informacija gali būti pateikiama elektroninėse visuomenės informavimo priemonėse arba kituose interneto tinklalapiuose tik tinkamai pažymėta, kaip numatyta Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos apraše. Draudžiama informaciją, kuri ribojama skelbti ir platinti, laikyti laisvai prieinamą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiose tarnybinėse stotyse, skleisti elektroninėse konferencijose, siųsti elektroniniu paštu neapibrėžtam gavėjų skaičiui arba kitaip platinti viešojo naudojimo kompiuterių tinkluose, kai informacija, kuri ribojama skelbti ir platinti, gali tapti laisvai prieinama nepilnamečiams.“

2003 m. spalio 14 d. LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksas (toliau LR ATPK) buvo papildytas straipsniu, nustatančiu atsakomybę už neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos, kurios skelbimas ir platinimas ribojamas arba draudžiamas, skelbimo ir platinimo reikalavimų pažeidimus.

Apsaugos nuo šiuose straipsniuose neapibrėžtos vaikams žalingos informacijos pareiga ir atsakomybė tenka tėvams - LR ATPK 181 straipsnis numato atsakomybę už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams; LR ATPK 181(1) straipsnis įtvirtina atsakomybę už vaiko globėjo (rūpintojo) pareigų nevykdymą arba vykdymą priešingai vaiko interesams.

Taigi tiek literatūroje, tiek tyrimų ataskaitose pateikiami argumentai vienaip ar kitaip patvirtiną dvejopą interneto, elektroninės erdvės poveikį: 1. Internetas tai naudinga,

nepakaičiama ir jau neišvengiama šiuolaikinės žinių visuomenės gyvenimo dalis ir priemonė.

2. Internete ir elektroninėje erdvėje egzistuoja ir proporcingai nuo vartojimo didėja įvairių grėsmių ir pavojų, atsitikimų, incidentų tikimybė, kuri gali paliesti beveik kiekvieną interneto vartotoją ir juo labiau paauglį. Svarbu yra tai, kad valstybės mastu šios grėsmės yra įvardintos joms numatytos prevencinės ir baudžiamosios priemonės.

2. Tyrimo rezultatai

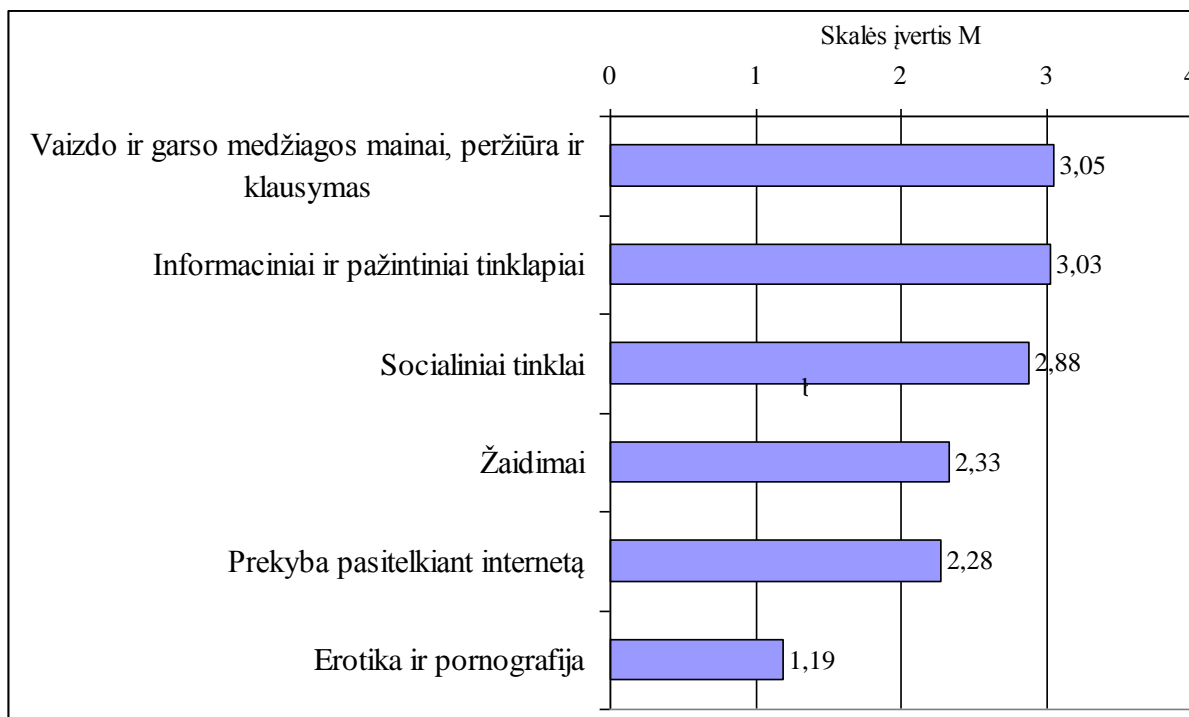
2.1. Interneto vartojimo turinys

Kokios temos internete domina paauglius? Kokius puslapius internete naršo paaugliai? 2 pav. pateikti apibendrinti visų tyrime dalyvavusių paauglių atsakymai skalėje nuo 0 (nenaršo) iki 4 (dažnai naršo). Šiame paveiksle atspindi subjektyvus interneto temų vartojimo dažnumas, išreikštas ne valandomis ar dienomis, bet subjektyvia pačių paauglių samprata, arba, kitaip tariant, paauglių sąmonėje suteikiama vieta vienai ar kitai interneto temai.

Vaizdo ir garso medžiagos mainai, šios medžiagos peržiūra ir klausymas yra labiausiai paauglius prie interneto pritraukianti tema. Filmai, muzikiniai vaizdo siužetai, garso įrašai – tai dalykai, kurie tiesiogiai atliepia paauglių interesų sritis. Internetas sudaro puikias galimybes nemokamai įsigyti ar bet peržiūrėti garso ar vaizdo medžiagą, kuri tiesiogiai atliepia paauglių interesus. Tai gali būti žinomi ir populiarūs filmai, mėgstamos muzikos grupės. Juolab, kad tokie puslapiai, kaip www.youtube.com leidžia greitai susirasti ir peržiūrėti dominančius vaizdus. Šiuo požiūriu internetas traktuotinas kaip paauglių interesus palaikanti ar net pastiprinanti priemonė. Kita vertus, toks www.youtube.com arba kiti, gal mažiau žinomi (www.metacafe.com; www.mefedia.com ir pan.), bet iš esmės analogiški, leidžia ne tik peržiūrėti tai, kas yra pateikta, bet ir patiems paaugliams šiuose puslapiuose talpinti interesus atitinančią medžiagą. Ši medžiaga gali būti labai įvairi, pradedant filmais, jų iškarpomis, ar muzikiniais klipais ir tęsiant pačių paauglių sukurta video medžiaga. Paaugliai gali patys įkelti į tokius internetinius tinklapius savo turimą ar net mobiliųjų telefonų kameromis įrašytą medžiagą ir ją pavišinti. Toks minimalus techniniu požiūriu filmavimas gali virsti paaugliams smagia bendravimo forma, „prikolais“ įvardijant linksmus mėgėjiškus filmukus. Deja, kartais galimybė patiems paaugliams spontaniškai mobiliojo telefono kamera sukurtus filmukus talpinti internete sudaro prielaidas talpinti ir realias smurto scenas. Kartas nuo karto Lietuvos žiniasklaidoje pasirodo pranešimų apie tokius incidentus, kai patalpinamos realios paauglių smurto scenos internete. Tuomet žiniasklaidoje diskutuojama, kiek veiksminga policijos prevencinė veikla užkertant kelią tokiems incidentams. Pasidomėjus kokios gi atsakomybės numatytos už šias veikas, galime rasti, kad vaikams ar paaugliams bei jų tėvams yra numatyta tam tikra atsakomybė. Jei asmuo padaręs šiuos pažeidimus neturi 16 metų ir tai yra tik vienetinis atvejis, tuomet taikomas tik prevencinis pokalbis policijoje ir mokykloje. Jei tokie atvejai kartojasi sistemingai, tuomet fiksuojamas administracinės teisės pažeidimas ir skiriama bauda ar įspėjimas tėvams (pagal administracinės teisės pažeidimo

kodeksą 181 str.) dėl tėvų galios nepanaudojimo arba panaudojimo priešingai vaiko interesams.

Vadinasi, tokių tinklapių patrauklumą didina ne tik jų galimybės susirasti interesus atitinkančią medžiagą, bet ir jų interaktyvumas. Iš interneto imama, į internetą talpinama, čia pat komentuojama. Be to, tokios programos, kaip „zmule“ leidžia nemokamai į savo asmeninį kompiuterį parsisiųsdinti įvairiausią dominančią vaizdo ar garso medžiagą – muzikinius dokumentus. Tas faktas, kad toks medžiagos siuntimas dažniausiai yra nelegalus, paauglius mažai domina.

2 pav. Interneto vartojimo temų (pagal naršomus tinklapius) reitingas

Informaciniai ir pažintiniai tinklapiai taip pat dažnai naršomi. Čia paaugliai ieško informacijos, kuri jiems yra reikalinga mokykloje. Laisvoji enciklopedija www.wikipedia.org, paieškos tinklapiai www.google.lt ir kiti panašūs tinklapiai dažnai vartojami tikintis greitai rasti atsakymus į klausimus. Paaugliai informacijos ieško greičiausiu būdu, neretai pasikliaudami nevisiškai patikimais šaltiniais. Žinia, kad wikipedia yra laisva enciklopedija, čia informaciją talpina patys skaitytojai, todėl neretai duomenys gali nebūti visiškai tikslūs. Informacinių ir pažintinių puslapių vartojimas atskleidžia su internetu atsiradusią naują tendenciją. Mokiniai pragmatikai žvelgia į informaciją ieškodami būdų, kaip ją pasiimti kuo greičiau ir kuo paprasčiau, nereflektuodami informacijos patikimumo nei labai gilindamiesi į ją. Šią tendenciją tvirtina tai, kad paaugliams tokią pat pažintinę ir informacinę funkciją atlieka tokie tinklapiai, kaip www.speros.lt, www.moku.lt, www.nemoku.lt ir pan. Šiuose tinklapiuose talpinama kitų autorių, neretai taip pat mokinių ar studentų, sukurta medžiaga.

Šia medžiaga mokamai ar nemokamai bet kas gali pasinaudoti saviems tikslams. Tenka pripažinti, kad informacijos ieškojimas internete stiprina ir plagijavimo kultūrą, nes internete nesunku įsigyti kitų parengtą medžiagą ir ją pateikti kaip savo mokykloje ar kitur. Todėl ir šioje interneto vartojimo temoje – informaciniai ir pažintiniai tinklapiai – galime išvelgti tiek privalumus, tiek pavojus. Privalumai siejami su greitai gaunama informacija apie įvairiausias dalykus pasaulyje, ne tik mokykloje įgyjamos žinios apie pasaulį, bet ir žinios apie kasdieninius įvykius Lietuvoje ir pasaulyje. Čia reikia dar paminėti internetinius dienraščius www.delfi.lt, www.lrytas.lt. Reikia pripažinti, kad šiuolaikiniai mokiniai auga intensyviai naudojamo interneto aplinkoje ir tai formuoja jų ateities įgūdžius ieškoti informacijos. Pavojai atsiranda, kai informacija priimama jos nereflektuojant, „neapdorojant“. Tai gali didinti tam tikrą pasaulėžiūros ribotumą, pasireiškiantį aklu informacijos priėmimu, nekritišku tikėjimu žiniasklaidoje ar internete pateikiamais įvykiais. Tokios informacijos paieškos strategijos, kaip minėta, prisideda prie plagiato kultūros augimo.

Socialiniai tinklai – sparčiai populiarėjanti interneto vartojimo tema. www.facebook.lt, www.one.lt ir pan. atveria naujas bendravimo galimybes, ypač patrauklias jaunimui. Jaunimo poreikis bendrauti bei pats bendravimas yra pripažįstamas psichologų ir edukologų kaip esminis ir būtinas asmenybės formavimosi pagrindas. Dalyvavimas bendroje žmonių veiklose, gebėjimas spręsti konfliktus, derinti interesus ir bendrai priimti sprendimus, priimti atsakomybę už grupę ir perleisti atsakomybę kitiems būti lyderiais,- tai ir kiti panašūs dalykai vadinama socializacija. Socialiniai tinklai tiesiogiai atliepia kiekvieno, ypač paauglio, poreikį bendrauti ir būti socializacijos subjektu. Socialiniuose interneto tinkluose greitai tampama grupės nariu, susirandami realūs ar virtualūs draugai, keičiamasi ne tik informacija, bet ir nuotaikomis, išpūdžiais, dienotvarke, įvykiais ir t.t. Socialiniai tinklai leidžia juose dalyvaujantiems priklausyti vienai ar kitaip grupei pagal interesus, tose grupėse savo interesus plėsti, susipažinti su naujais žmonėmis, kurie turi tokius pačius interesus, dalintis naujienomis, organizuoti jau nebe virtualius, bet realius įvykius. Neabejotina, kad socialiniai tinklai atlieka socializacijos funkciją. Kita vertus, socialiniuose tinkluose taip pat slypi pavojai. Čia galima susipažinti su žmonėmis, kurie slepia savo tikrą tapatybę, prisistato kitu vardu, naudodami manipuliacinius metodus gali įtraukti dar pakankamai naivų ir patirties neturintį jauną žmogų į jo psichinei ar fizinei sveikatai pavojingus dalykus, galinčius virsti patyčiomis bei žeminančiais komentarais. Be to, yra pavojus, kad socialiniai tinklai taps išimtinai virtualūs, kai su kitais asmenimis bendraujama tik individualiai esant prie kompiuterio ir pagal patogumą. Taip gali būti prarandami realaus bendravimo įgūdžiai, tuo pačiu ir motyvacija. Socialiniai tinklai yra trejete populiariausiųjų interneto temų, naudojamų paauglių Lietuvoje.

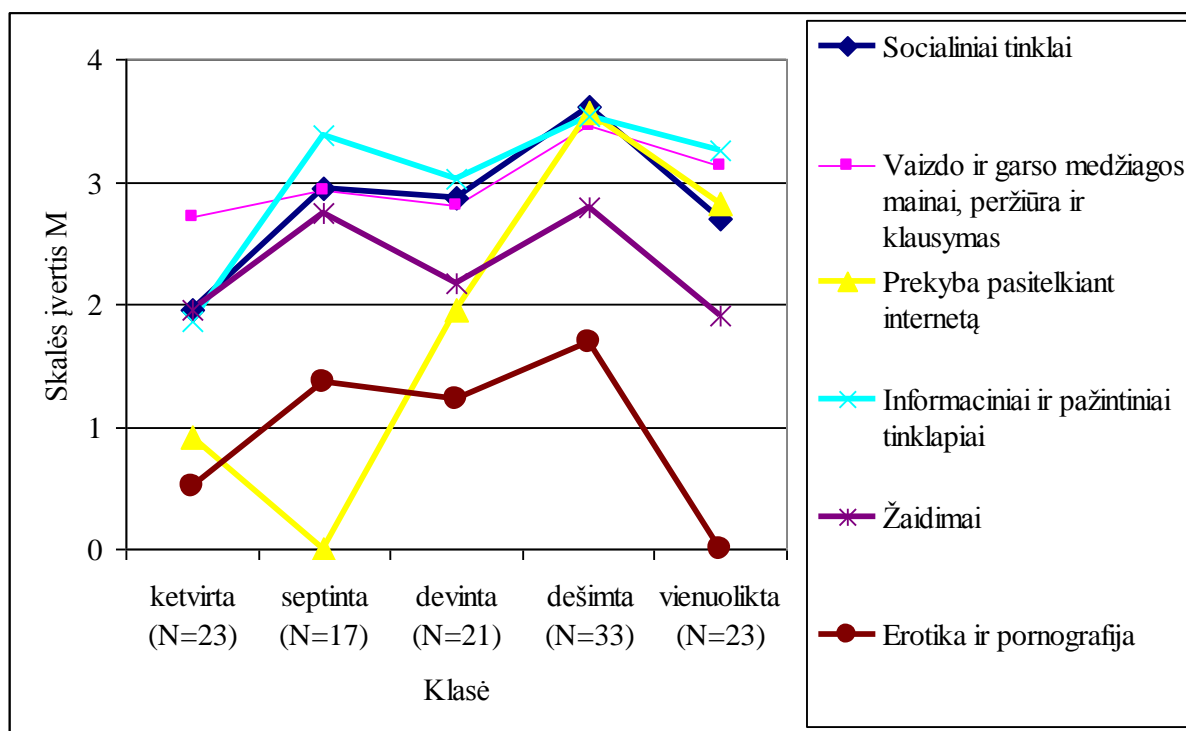
Žaidimai, pagal lankymo dažnį, yra kiek mažiau, tačiau taip pat vartojama interneto tema. Žaidimas pats savaime yra būtina veikla vaikams ir paaugliams. Tačiau interneto prieinamumas sudarė prielaidas keistis žaidimo formai bei turiniui. Žaidimo forma, turinys, edukacinės funkcijos pereina iš realios į virtualią erdvę. Iš esmės keičiasi žaidimo pobūdis. Žaidžiama su virtualiais daiktais, dažnai ir su virtualiais asmenimis, be to, virtualus žaidimas labiau nei realus, yra nukreiptas į žaidimo kūrėjų jau sukurtą fantazijos pasaulį, kai tuo tarpu realiame žaidime paaugliai patys jį kuria. Be to, virtualus žaidimas yra sukonstruotas tokiu būdu, kad prie jo būtų priprantama, tuo tarpu realus žaidimas daugiau orientuotas į kūrybą. Realus žaidimas nekėlė klausimų dėl kontraversiškų ugdymo tikslų, kad žaidimas keltų pavojų fizinei ar psichinei sveikatai. Tuo tarpu virtualus žaidimas kelia daug klausimų dėl edukacinio tokių žaidimų efekto. Virtualūs žaidimai neretai pasižymi ne tik jau suformuota aplinka ir koncepcija, tačiau neretai ir smurtu. Akcentuotina ir tai, kad žaidimuose taip pat galimos patyčios, grasinimai bei intymūs pasiūlymai. Kita vertus, žaidimai žaidimams nėra lygu. Yra virtualių žaidimų, kurie lavina strateginį mąstymą, erdvinį suvokimą, kūrybinius gebėjimus.

Prekybą pasitelkiant internetą, paaugliai įvardija ne tradiciškai suprantamą elektroninę prekybą, kai prekės perkamos internetu, o internetinius skelbimų tinklapius, kuriuose skelbiama apie parduodamas prekes pridėdant parduodamų daiktų nuotraukas. Paaugliai pradeda dalyvauti savotiškuose rinkos santykiuose, kai įsitraukiama į daiktų pirkimą ir pardavimą, siekiama užsidirbti pinigų. Prekyba pasitelkiant internetą gali būti vertintina dvejopai (kaip ir kitos interneto vartojimo temos). Viena vertus, paauglių įsitraukimas į prekybinės rinkos santykius ugdo jų gebėjimus suprasti rinkos ypatumus, priimti ekonominius sprendimus, analizuoti veiksmus ir pasekmes, bendrauti ne asmeniniais, o ekonominiais motyvais. Kita vertus, paauglių įsitraukimas į rinkos santykius gali turėti neigiamos įtakos jų mokymosi motyvacijai ir rezultatams, asmeninei profesinei perspektyvai, kai pernelyg stipriai, emociškai ir socialiai, įsitraukiama į rinkos santykius ir pradedama gyventi vien tik tuo. Čia paauglio gali laukti dideli pralaimėjimai (pvz., skolos) arba, priešingai, dideli laimėjimai (stambus uždarbis). Ir viena, ir kita numano galimybę įsitraukti į nusikalstamą veiklą.

Erotika ir pornografija atsidūrė paskutinėje interneto vartojimo temų reitingo vietoje. Tikėtina, kad paaugliai savo asmeninę nuomonę dėl tokių tinklapių naršymo reiškė sąžiningai, nors ši tema pasižymi socialiniu jautrumu ir garsiai nuoširdžiai neeskaluojama. Tačiau tyrimo metu paaugliai savo tokių tinklapių patirtį įvardijo individualiai ir anonimiškai, todėl jų atsakymai laikytini nors ir sąlyginai, bet patikimais. Viena vertus, tokių tinklapių žiūrėjimas yra traktuotinas kaip natūralaus jaunuolių domėjimosi sritis, kai siekiama geriau pažinti savą

ir kitą lytį, intymų bendravimą tarp lyčių. Internetas yra ta vieta, kur galima daug sužinoti apie intymius santykius. Akivaizdu, kad internete ne tik erotiniai bei pornografiniai tinklapiai apie tai rašo. Egzistuoja profesionalūs tinklapiai, kuriuose profesionalai atsakinėja į paaugliams aktualius klausimus intymaus bendravimo srityje. Vis dėl to tenka pripažinti, kad tokie tinklapiai nusileidžia išimtinai erotikai ar pornografijai skirtiems tinklapiams, kadangi pastarieji tariamai labiausiai atskleidžia slapčiausią intymaus bendravimo pusę, be to, tiesmukiški vaizdai atliepia į momentinio ir spontaniško intereso poreikį. Vis dėl to pornografinių tinklapių vartojimas psichologų ir edukologų pripažįstamas labiau žalingu nei naudingu. Šiuose tinklapiuose pateikiami intymūs santykiai gali suformuoti ribotą supratimą apie intymius santykius, kurie čia, šiuose tinklapiuose, redukuojami išimtinai į fizinį suartėjimą. Be to, dažnai išimtinai fizinis seksas yra pateikiamas su didesne (tiesiogine) ar mažesne (netiesiogine) prievartos prasme. Specialistai įspėja, kad pornografijos tinklapius žiūrintiems vaikams gali susiformuoti iškreiptas intymių santykių supratimas, kai berniukai ir mergaitės prievartą gali suprasti kaip normą. Akivaizdu, kad ši tema turi susilaukti ypač didelio pedagogų ir psichologų, o taip pat ir šeimos, dėmesio. Ne draudimas, o kalbėjimas apie tai, reflektavimas individualiai ir grupėje gali leisti padėti paaugliams sureliatyvinti stebėtus pornografinius vaizdus, plačiau suvokti intymius santykius.

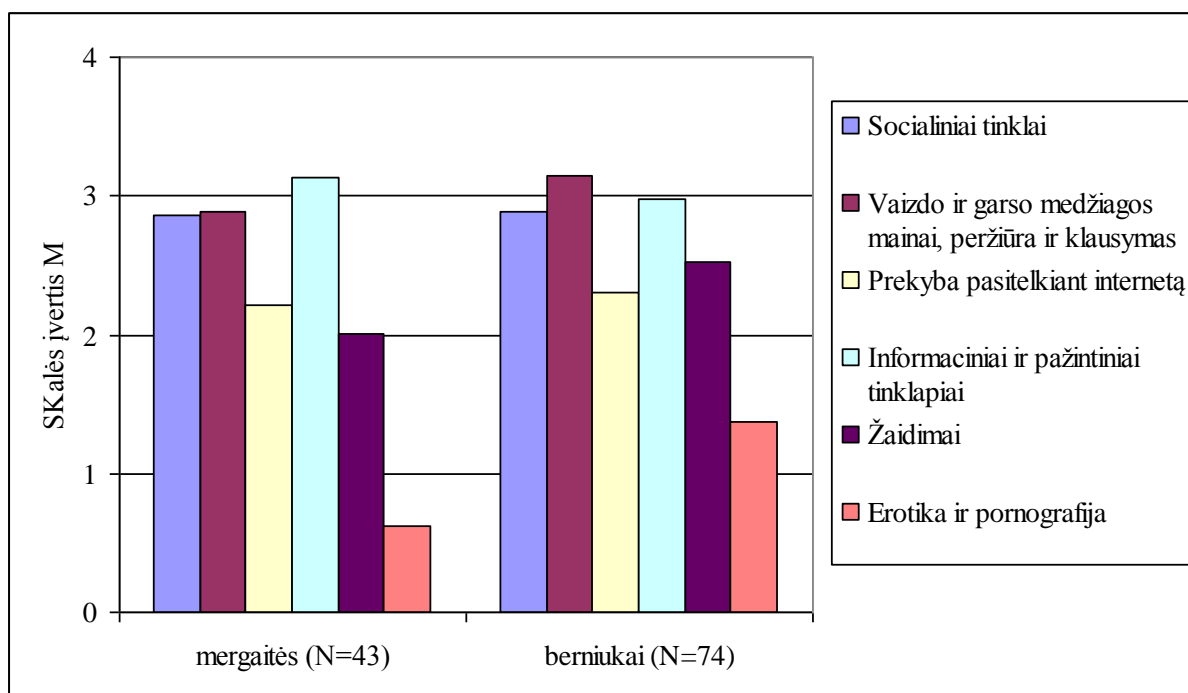
3 paveiksle pateiktas interneto temų vartojimas pagal klases. Reikšmingi skirtumai arba pokyčiai ($p \leq 0,01$) tarp klasių stebimi pagal visas temas, išskyrus „Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas“; čia skirtumas tarp klasių nėra statistiškai reikšmingas ($p \geq 0,2$).

3 pav. Interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius) pagal klases

Pagal klases stebima tendencija, kad interneto vartojimas pagal visas tyrime atskleistas temas auga iki dešimtos klasės, o vienuoliktoje klasėje jis ima mažėti. Tai sietina su tuo, kad dar iki vienuoliktos klasės mokiniai susipažįsta su interneto galimybėmis, plečiasi internetą vartojančių mokinių akiratis, interesai, siekiama pažinti vis daugiau dalykų interneto pagalba. Tikėtina, kad vienuoliktoje klasėje mokiniai priauga tam tikrą prisisotinimo būseną, kai iš interneto nebesitikima nieko ypač naujo, internetas tampa labiau tikslingo vartojimo, nei susipažinimo su interneto galimybėmis interesu. Taip pat toks vienuoliktokų elgesys gali būti grįstas ir akademinų pasiekimų motyvais, susirūpinimu artėjančiais egzaminais. Deja, santykinai nedidelis tyrimo imties dydis neleidžia spręsti apie tai, kiek šios tendencijos būdingos visai mokinių populiacijai. Šiuo atveju, tyrimo duomenys labai priklauso nuo tiriamosios grupės savybių. Antai erotika ir pornografija visai nebuvo akcentuota vienuoliktoje klasėje, nors, tikėtina, tai nereiškia jos visiško nevartojimo internete. Vis dėl to, atsižvelgiant į tai, kad tyrimo grupės buvo parinktos tipinės, galima pasikliauti tyrimo duomenimis, laikyti juos nurodančius tam tikras bendras tendencijas. Mažėja ne tik erotikos ir pornografijos tinklapių vartojimas, tačiau visų tipų interneto temų. Tai, kad interneto vartojimas mažėja visose temose, patvirtina bendrą persisotinimo tendenciją. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad santykinai stabilu išlieka vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas. Tai patvirtina duomenis, kad būtent ši tema yra bene labiausiai aktuali ir vartojama internete.

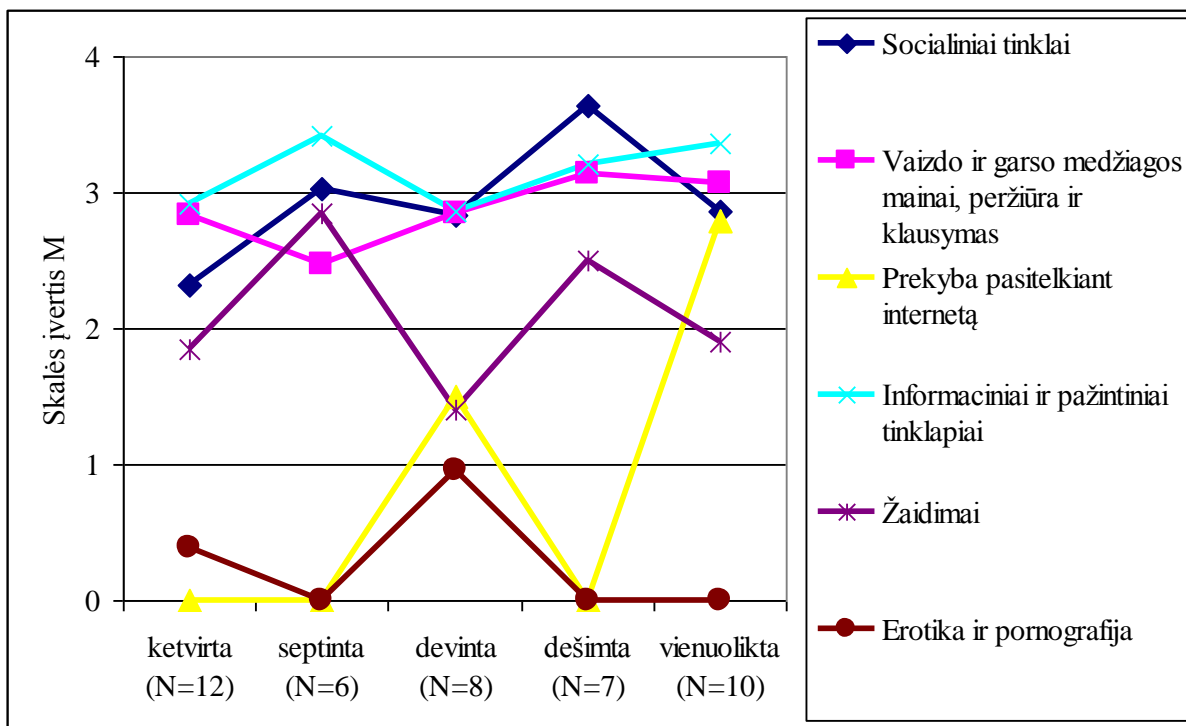
4 paveiksle pateikiami interneto temų vartojimo duomenys pagal lytį. Reikšmingi skirtumai ($p \leq 0,01$) tarp lyčių stebimi pagal dvi temas: žaidimai bei erotika ir pornografija. Šiuos tinklapius labiau naršo berniukai nei mergaitės. Tuo tarpu kitose keturiose interneto vartojimo temose reikšmingi skirtumai tarp berniukų ir mergaičių nestebimi ($p \geq 0,3$).

4 pav. Interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius) pagal lytį

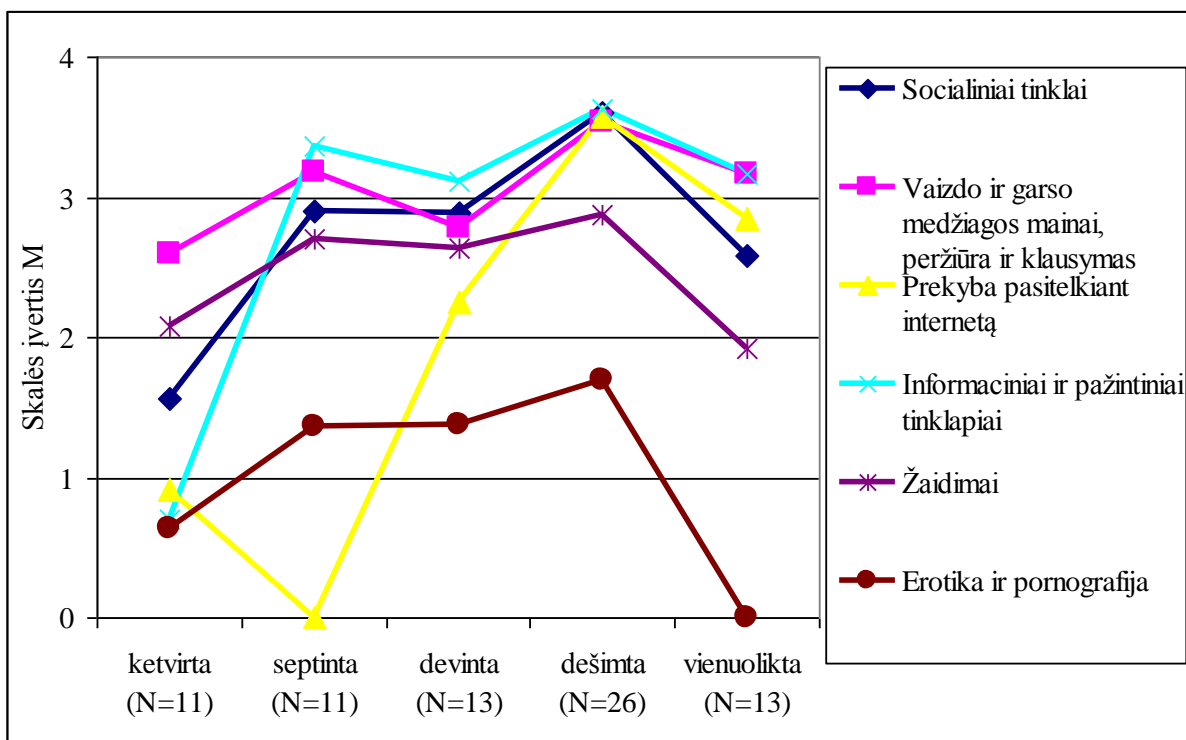
Žaidimai bei erotika ir pornografija yra ženkliai didesnio (statistiškai reikšmingo) berniukų nei mergaičių dėmesio susilaukiančios interneto temos. Lyčių skirtumų tyrinėtojai, tikėtina, šia tendenciją įvardintų kaip reprezentuojančią tradicinius lyčių vaidmenis. Azarto sritis tradiciškai priskiriama vyrams. Tai, kad berniukai demonstruoja didesnę dėmesį erotikai ir pornografijai tradiciškai buvo laikoma labiau norma, nei tai darytų mergaitės. Tėvai neretai skundžiasi berniukų perdėtu įsitraukimu į žaidimus. Tenka pripažinti, kad šios dvi sritys gali turėti įtakos berniukų tolesnei socializacijai, nes jų psichika yra labiau pažeidžiama. Pažeidžiamumas gali pasireikšti pernelyg dideliu azartiškumu, tokiu būdu, įsitraukimu į pedagoginiu požiūriu neaiškiai apibrėžtas veiklas, o taip pat iškreiptu (linkusiu į smurtą ir vyro dominavimą) požiūriu į intymius santykius.

5 ir 6 paveiksluose pateikti atskirti mergaičių ir berniukų duomenys pagal klases. Erotika ir pornografija labiausiai mergaites sudomina 9 klasėje, nors, lyginant su kitomis temomis, ji mergaites domina mažiausiai. Mergaitės yra labai linkusios vartoti socialinius tinklus, taip pat informacinius ir pažintinius tinklapius, garso ir vaizdo medžiagos mainus. Nuolat auga, net ir vienuoliktoje klasėje, lankymasis informaciniuose ir pažintiniuose tinklapiuose, taip pat vaizdo ir garso medžiagose mainų, peržiūros ir klausymosi tinklapiuose. Žaidimai, priešingai, mergaites domina labiau atsitiktinai, nei sistemingai.

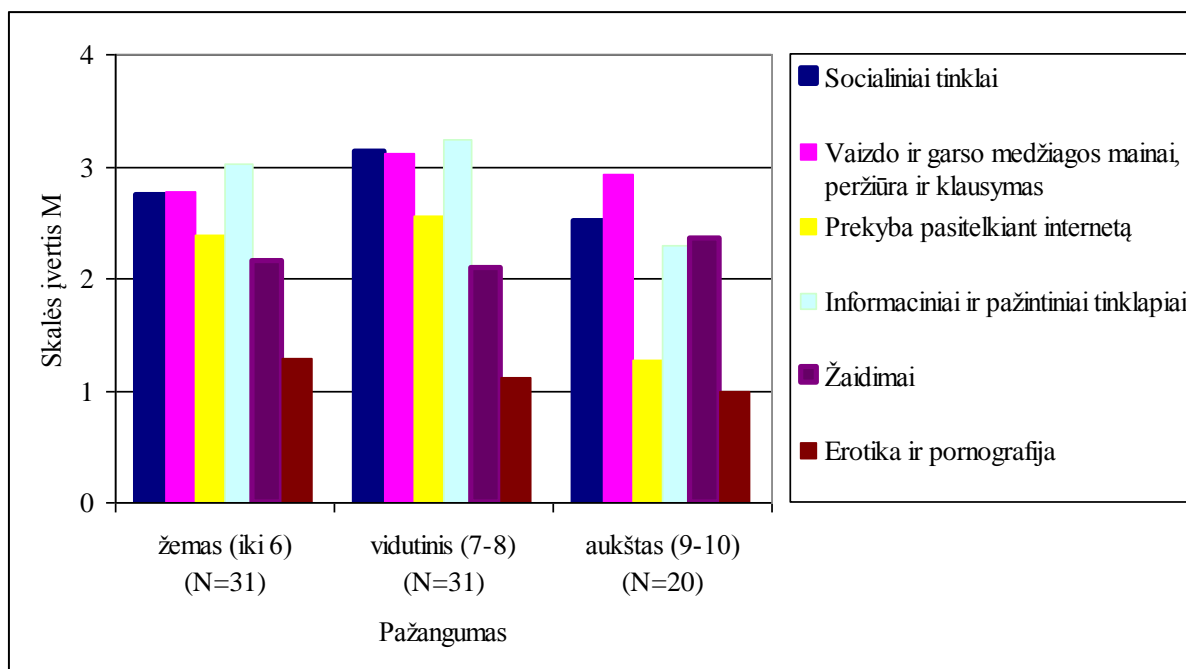
5 pav. Mergaičių interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius) pagal klases

Berniukų duomenys labiausiai patvirtina tendenciją, kad vienuoliktoje klasėje interneto vartojimas smarkiai mažėja (skirtingai nei mergaičių duomenys). Bene pastoviausias yra vaizdo ir garso medžiagos mainų, peržiūros ir klausymo vartojimas. Šiuo požiūriu berniukų ir mergaičių interneto interesai yra panašūs.

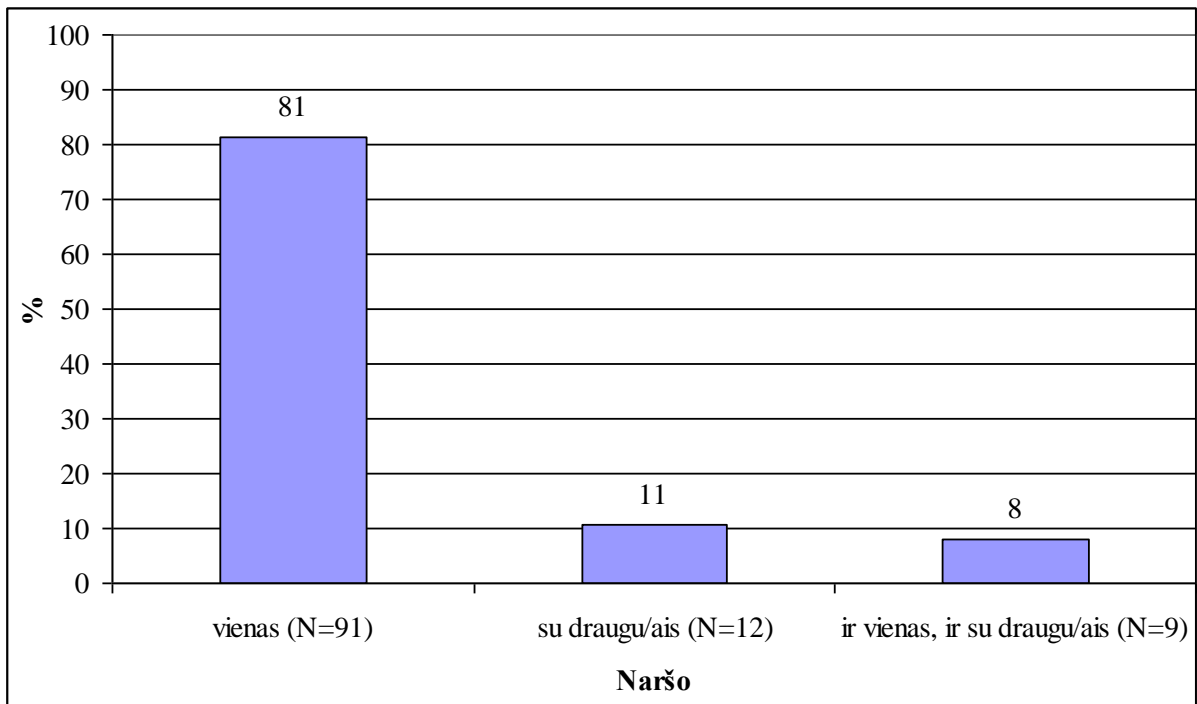
6 pav. Berniukų interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius)

7 paveiksle pateikti interneto temų vartojimo duomenys pagal mokinio pažangumą. Socialinius tinklus, informacinius ir pažintinius, vaizdo ir garso mainų bei prekybos tinklapius labiausiai vartoja vidutinio pažangumo mokiniai. Žemesnio pažangumo mokiniai labiau nei kiti vartoja erotinius ir pornografinius tinklapius, o žaidimus – aukšto pažangumo (iš dalies ir žemo pažangumo) mokiniai.

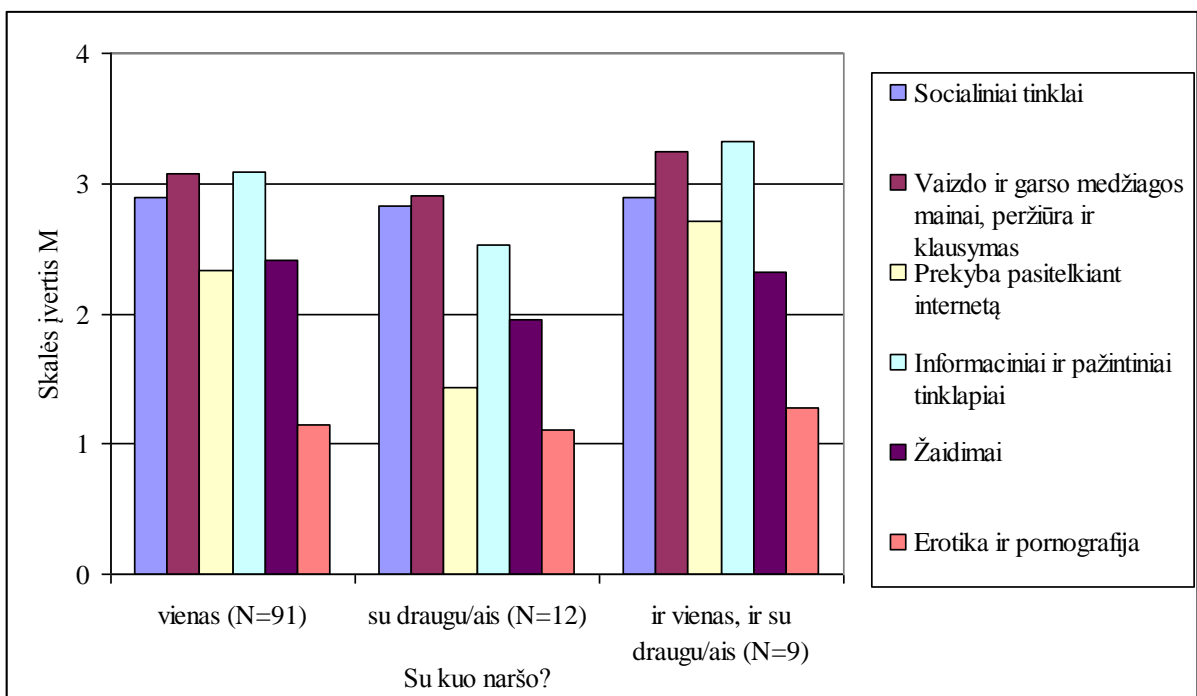
7 pav. Interneto vartojimo temos (pagal naršomus tinklapius) pagal mokinių pažangumą

8, 9, 10 paveiksai pateikia interneto vartojimo socialumo duomenis. Socialumas šiame kontekste žymi, su kuo drauge naršomas internetas, kokia internetą naršančio mokinio šeimos padėtis. Stebime, kad internetą mokiniai dažniausiai naršo vieni patys. Šis faktas byloja apie tai, kad paaugliai ne tik savarankiškai sprendžia dėl interneto temų pasirinkimo, bet, tikėtina, gauta informacija lieka nereflektuota su kitais, ypač suaugusiais. Vertinant iš psichologinių pozicijų, tai, kaip bus reaguojama į internetu gautos informacijos turinį, kaip ji bus reflektuojama, priklauso tai, ar ši informacija turės teigiamos ar neigiamos įtakos asmens psichinei raidai ir socializacijai. Tas faktas, kad vaikai dažniausiai naršo vieni patys, leidžia daryti prielaidą, kad internetu priimta informacija mažai tereflektuojama su kitais. Šie duomenis atveria socialinės pedagoginės pagalbos vaikui ir paaugliui poreikį išsakyti savo patirtus įspūdžius, informaciją, aptarti, reflektuoti ją, taip didinant susivokimą apie interneto vartojimą.

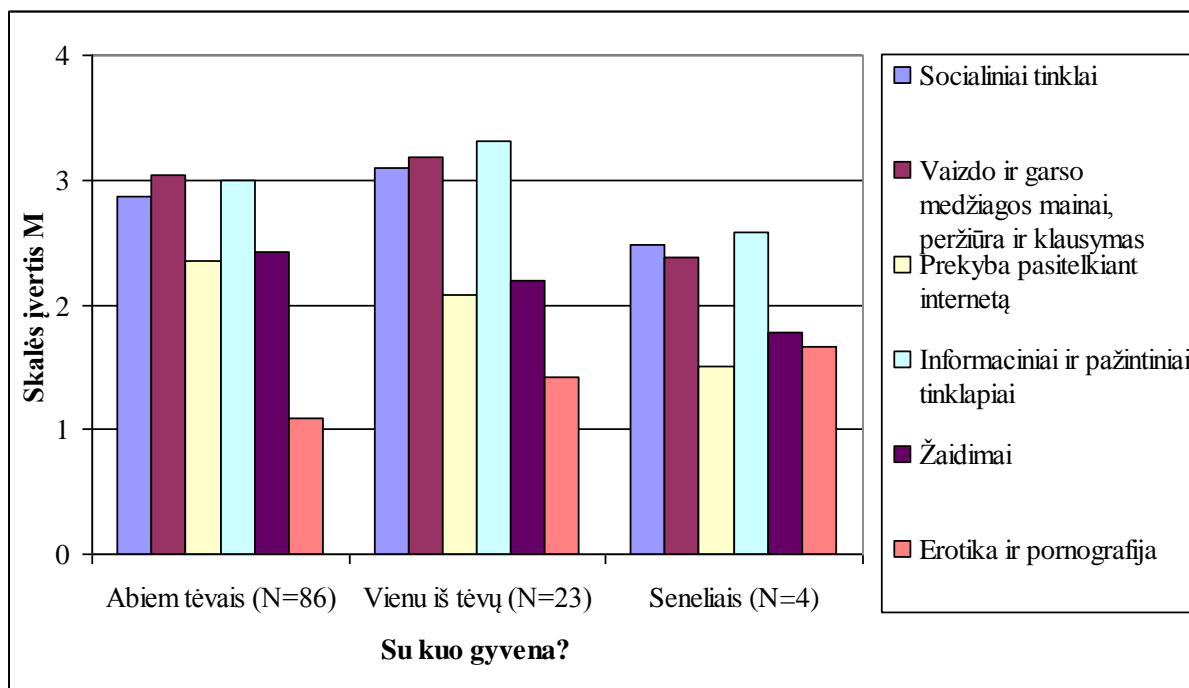
8 pav. Interneto vartojimo socialumas (draugai)

Dažniausiai vieną prie interneto mokinių laiko žaidimai bei socialiniai tinklai. Nėra dominuojančios interneto temos, kuri trauktų būti prie interneto ne vienam, o su draugais. Interneto socialumas pasireiškia ne bendravimu prie interneto, o bendravimu internetu. Internetas yra virtualaus bendravimo priemonė, hipotetiškai vertinant, atitinkamai mažinanti realų bendravimą. Akivaizdu, kad, vertinant pedagoginiu požiūriu, būtina didinti bendras ir realias, ne virtualias, veiklas, kad mokiniai neprarastų realaus bendravimo įgūdžių.

9 pav. Interneto vartojimo pagal temas (pagal naršomus tinklapius) socialumas (draugai)

Interneto vartojimo socialumą rodo ir šeimyninė interneto vartotojo – paauglio - padėtis. Erotika ir pornografija labiausiai domina gyvenančius su seneliais. Mažiausiai ši tema domina gyvenančius su abiem tėvais. Tai akivaizdžiai rodo, kad tėvų fizinis ir psichologinis artumas mažina potencialiai žalingą interneto vartojimą. Tiesa, šie duomenys vertinti su tam tikru atsargumu, kadangi tyrimo imtyje tebuvo tik keturi paaugliai, gyvenantys su seneliais.

10 pav. Interneto vartojimo pagal temas (pagal naršomus tinklapius) socialumas (šeima)

Priešinga tendencija yra interneto žaidimų bei prekybos pasitelkiant internetą atvejais. Šias interneto temas labiausiai vartoja su abiem tėvais gyvenantys vaikai, o mažiausiai – gyvenantys su seneliais. Ko gero, tai lemia materialinė šeimos padėtis, leidžianti paaugliui turėti pinigų prekybinėms veikloms, bei žaidimų programoms įsigyti.

2.2. Vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

Interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias to pasekmes analizuojamos atskirai pagal klases ir paauglių lytį (žr. 1-10 lenteles). Paaugliai, bendrai vertinant, įvardija tuos pačius pagrindinius motyvus: socialiniams tinklams – bendravimas, vaizdo ir garso medžiagos – peržiūra, klausimynas, mainai, žaidimams – atsipalaidavimas, informaciniams ir pažintiniams – pasirengimas pamokoms ir kita informacija, prekyba – prekių įsigijimas/pardavimas ar pasvajojimas, erotika ir pornografija – intymių santykių pažinimas. Akivaizdu, kad internetas paaugliams atveria tokias galimybes, kurių nesuteikia nei šeima, nei mokykla. Internetas yra kaip dar vienas šeimos narys. Tokia interneto vieta vaiko sąmonėje atveria ir pavojus ir grėsmes. Pavojus ir grėsmes reikia traktuoti trejopai. Viena, tai ką patys paaugliai suvokia esant pavojams ir grėsmėms, antra, ko jie neatpažįsta kaip pavojų ir grėsmių, trečia, tai, kokius incidentus paaugliai realiai patyrė.

Vertinant suvokiamus pavojus ir grėsmes, tenka pripažinti, kad pavojai ir grėsmės suvokiamos iš dalies. Yra paauglių, kurie nemano esant pavojų, yra paauglių, kurie nesunkiai atpažįsta pavojus. Socialiniuose tinkluose tai gali būti skverbimasis į asmeninę erdvę priekabiaujant, peržiūrint vaizdo ir garso medžiagą kaip pavojus atpažįstamas erotinių vaizdų prieš vartotojo paauglio valią, žaidimuose – priklausomybės ir smurto vaizdų pavojus, informaciniuose ir pažintiniuose tinklapiuose – klaidingos informacijos pavojus, prekiaujant – sukčiavimo pavojus, erotiniuose ir porno tinklapiuose – emocinę sumaištį keliantys ir netinkami vaizdai iš etinės ir moralinės pusės.

Paauglių atsakymai suponuoja edukacinio pobūdžio mintis. Paaugliai atranda interneto pasaulį, paaugliai internete sužino begalę naujų ir įdomių dalykų, paaugliai mažiau ar daugiau atpažįsta interneto pavojus. Akivaizdu, kad paauglių tarpusavio diskusijos padedant mokyklos socialiniam pedagogui, socialiniam darbuotojui ar psichologui gali turėti milžinišką poveikį didinant paauglių susivokimą apie interneto pavojus. Diskusijų, debatų, patirties pasidalinimo priemonėmis, kitaip tariant, reflektuodami paaugliai gali, nemažindami interneto vartojimo, atpažinti interneto teikiamus privalumus ir grėsmes, geriau atsirinkti tai, ką naršyti. Būtent diskusijos, dalinimasis patirtimi, debatai yra ta priemonė, kuri gali kelti paauglių sąmoningumą apie interneto pavojus ir grėsmes.

4-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

Interneto temos	Dažniausiai naršomi tinklalapiai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	1. Facebook.com 2. One.lt 3. gmail.com 3. Draugas.lt, 4. yahoo.com, 5. Ieškok.lt	1. Pažintys su merginomis, 2. Bendravimas su draugais, kitais žmonėmis, 3. Atsipalaiduoti 4. Elektroniniam paštui susikurti, rašyti laiškus, 5. Skelbti skelbimus,	1. Jokių pavojų neįžvelgia, 2. Pateikiamos nuorodos į porno svetaines, 3. Gali perimti asmens duomenis (<i>account</i>). 4. Necenzūrinių žodžių vartojimas
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	1. Youtube.com, 2. Torrent.lt, 3. Linkomanija.com 4. Happytreefriends 5. ir kiti	1. Peržiūrėti filmukus, klipus, parsisiųsti audio, video kūrinius 2. Atsisiųsti „driverius“, 3. Atsisiųsti žaidimus, programas	1. Pavojų neįžvelgia; 2. Virusų pavojus; 3. Smurtinės scenos; 4. Erotinės scenos.
Žaidimai	1. y8 y3.com 2. Miniclip.com 3. Travian 4. Runescape 5. Gta3 gta4, 6. Sims2, Sims3	1. Atsipalaidavimui	1. Smurtinės scenos, 2. Virusų pavojus, 3. Erotinės scenos, 4. Pavojų nėra, 5. Gali iš sąskaitos nuskaityti pinigus, 6. Skatina priklausomybę, 7. Gali perimti asmens duomenis (<i>account</i>).
Informacija, pažinimas	1. delfi.lt, 2. jetix.com, 3. nfs.com	1. Atsipalaidavimui, 2. Informacijos paieškai	1. Virusai, 2. Nuorodos į erotinio pobūdžio tinklalapius, 3. Gali iš sąskaitos nuskaityti pinigus.
Prekyba pasitelkiant internetą	1. Skelbiu.lt 2. Motociklai.lt	1. Norimo daikto paieška, 2. Prekių įsigijimas ir pardavimas, 3. Pasvajojimas	1. Erotinės ir neetiškos scenos 2. Galimi sukčiavimai
Erotika ir pornografija	1. www.aistra.lt 2. www.sexyonline.com 3. www.playboy.com 4. www.pandamovies.com	Respondentai tikslo neįvardino teikdami, kad žino, bet žiūri šiuos tinklalapius, anot jų, labai retai	1. Erotika 2. Pornografija

4-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

Interneto temos	Dažniausiai lankomi tinklalapiai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skype 2. one.lt 3. facebook.com 4. pazinciuklubas.lt 5. hot.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bendravimas su draugais, kitais žmonėmis, giminaičiais gyvenančiais užsienyje; 2. Susipažinti, susirasti draugų; 3. Pateikti informacija apie save; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nepažįstamieji iš Lietuvos ir užsienio priekabiauja, siūlo sekso paslaugas; 2. Virusai, 3. Asmeninių duomenų pavišinimas.
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Youtube.com, 2. Linkomanija.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Peržiūrėti filmukus, klipus, parsisiųsti audio, video kūrinius 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pavojų neįžvelgia; 2. Virusų pavojus; 3. Neetiški nešvankūs vaizdai; 4. Erotinės scenos
Žaidimai	<ol style="list-style-type: none"> 1. www.y8Y3.com, 2. www.games.com 3. www.linksmai.lt 4. www.miniclip.com 5. www.travian.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Žaisti, 2. Atsipalaiduoti, 3. Bendrauti 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Smurtinės scenos, 2. Erotinės scenos 3. Virusų pavojus, 4. Pavojų nėra,
Informacija, pažinimas	<ol style="list-style-type: none"> 1. www.google.lt 2. www.delfi.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informacijos rinkimas apie dominančius dalykus, 2. Naujienų skaitymas 3. Namų darbų ruošą, 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Virusai, 2. Nuorodos į erotinio pobūdžio tinklalapius,
Prekyba pasitelkiant internetą	-	-	-
Erotika ir pornografija	<ol style="list-style-type: none"> 1. olialiapupytes.lt 2. suaugusiųjų žaidimai 3. Ero.lt 4. sex.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yra olialia pupyčių puslapiai, klipai, galima balsuoti už patinkančią pupytę 2. Įdomu pasižiūrėti, mokina bučiuotis 3. Įdomu pasižiūrėti į nuogybes, nuogus vyrus, sekso žaidimus. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Virusai, 2. Erotiniai pornografiniai, foto ir video vaizdai 3. Nėra apribojimų, kai kurios mergaitės nori žiūrėti erotinius ir pornografinius vaizdus. 4. Olialia pupytės su apatiniu trikotažu

7-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

Interneto temos	Dažniausiai lankomi tinklalapiai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	1. Facebook.com 2. myspace.com 3. One.lt 4. Gmail.com 5. Skype	1. Bendravimas su draugais, 2. Pažintys su merginomis, 3. Pramogos, žaidimai	1. Pavojų nėra 2. Virusai, 3. Siūloma erotinių foto; 3. Pasinaudoja asmeniniais duomenimis 4. Necenzūrinių žodžių vartojimas
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	1. Youtube.com, 2. Torrent.lt, 3. Linkomanija.lt 4. Videogaga.lt 5. zmule.com	1. Peržiūrėti filmukus, klipus, parsisiųsti audio, video kūrinius 2. Atsisiųsti žaidimus; 3. Pažiūrėti juokingus vaizdus.	1. Virusų pavojus; 2. Neetiški, nešvankūs vaizdai; 3. Erotiniai ir pornografiniai vaizdai; 4. Gali iš sąskaitos nuskaityti pinigų.
Žaidimai	1. www.travian.com 2. lockers.com 3. miniclip.com 4. flashgames240.com 5. caunterstrike.com	1. Žaisti, rinkti taškus, gauti prizus	1. Nereikalingos reklamos; 2. Užsieniečiai, kurie žaidžia tinkle gali žeminti, įžeidinėti; 3. Smurtas; 4. Virusai; 5. Pinigų nuskaitymai;
Informacija, pažinimas	1. google.lt 2. vikipedija.lt 3. Mokyklos internetinė svetainė 4. moku.lt 5. yahoo.com	1. Informacijos paieška; 2. Mokyklos informacijai ir nuotraukoms rasti; 3. Referatų, rašinių rašymui, mokslams naujienos.	1. Pavojų nežvelgia; 2. Virusų pavojus; 3. Erotinės, pornografinės, scenos 4. Daug bereikalingos reklamos
Prekyba pasitelkiant internetą	-	-	-
Erotika ir pornografija	1. 69.com 2. Redtube.com 3. Pornhub.com	1. Pažiūrėti porno vaizdų	1. Porno vaizdai 2. Vyrų iškrėpėliai

7-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

Interneto temos	Dažniausiai lankomi tinklalapiai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	1. Skype 2. One.lt 3. facebook.com 4. yahoo.com 5. Friendsclub	1. Bendravimas su draugais, klasiokais, giminaičiais; 2. Susipažinti, susirasti draugų;	1. Pavojų nėra 2. Nepažystamųjų priekabiavimas, 3. Virusai, 4. Necenzūrinių žodžių vartojimas.
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	1. Torrent.lt, 2. Zmule.com 3. Youtube.com 4. Limononline.ru 5. Themusic.com	1. Peržiūrėti filmukus, klipus, parsisiųsti audio, video kūrinius 2. Atsisiųsti žaidimus	1. Virusų pavojus; 2. Neetiški, nešvankūs vaizdai; 3. Erotinės scenos
Žaidimai	1. www.miniclip.com 2. www.y8.com 3. www.y3.com, 4. www.reebot.lt 5. Paauglių žaidimai.lt	1. Žaisti, atsipalaiduoti	1. Pavojų neįžvelgia; 2. Virusų pavojus; 4. Erotinės scenos 5. Daug bereikalingos reklamos
Informacija, pažinimas	1. www.google.lt 2. www.gmail.com	1. Informacijos paieška mokykliniams darbams, 2. Susirašyti su draugais ir keistis informacija.	1. Pateikiama klaidinga informacija. 2. Virusai.
Prekyba pasitelkiant internetą	-	-	-
Erotika ir pornografija	-	-	-

9-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

Interneto temos	Dažniausiai lankomi tinklalapiai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	1. Facebook.com 2. One.lt 3. myspace.com 4. Gmail.com 5. Friendsclubs.com	1. Bendravimas su draugais, 2. Pramogos, žaidimai, 3. Pažintys	1. Pavojų nėra 2. Virusai, 3. Siūloma erotinių foto; 3. Pasinaudoja asmeniniais duomenimis
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	1. Youtube.com, 2. Torrent.lt, 3. Videogaga.lt 4. zmule.com	1. Peržiūrėti filmukus, klipus, 2. parsisiųsti audio, video kūrinius 3. Atsisiųsti žaidimus;	1. Virusų pavojus; 2. Neetiški, nešvankūs vaizdai; 3. Erotiniai ir pornografiniai vaizdai; (siuntiesi filmą vienu pavadinimu, o atsiunčia porno filmą)
Žaidimai	1. www.travian.com 2. miniclip.com 3. flashgames240.com 4. caunterstrike.com	1. Žaisti, rinkti taškus, nugalėti	1. Smurtas; 2. Virusai; 3. Pinigų nuskaitymai;
Informacija, pažinimas	1 vikipedija.lt 2. google.lt 3. Speros.lt 4. yahoo.com 5. Moku. lt 6. maps.lt	1. Informacijos paieška; 2. Namų darbų ruošai.	1. Pavojų neįžvelgia; 2. Virusų pavojus; 3. Erotinės, pornografinės, scenos
Prekyba pasitelkiant internetą	1. Skelbiu.lt	1. Ieškoti norimo daikto	1. Galimi sukčiavimai
Erotika ir pornografija	1. 69.com 2. Redtube.com 3. Pornhub.com 4. 1jar1man.com	1. Pažiūrėti erotikos ir porno vaizdų	1. Porno vaizdai 2. Vyrų iškrėpėliai 3. Lesbijetės

9-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

Interneto temos	Dažniausiai lankomi tinklalapiai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skype.lt 2. One.lt 3. Facebook 4. Gmail.com 5. Draugas.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bendravimas su draugais, 2. Pažintys su vaikinais, naujų draugų susiradimas 3. Pramogos, žaidimai 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Siūloma erotinių paslaugų, foto, seksualiai priekabiaujama; 2. Pasinaudoja, paviešina asmeniniais duomenimis, 3. Necenzūrinių žodžių vartojimas, įžeidinėjimai 4. Virusai 5. Pavojų nėra
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Youtube.com, 2. Torrent.lt, 3. Power-hitradio.lt 4. Dalinkis.net 5. Cha.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Peržiūrėti filmukus, filmus, klipus, 2. Parsisiųsti audio, video kūrinius 3. atsisusti įvairių juokelių, anekdotų 4. Atsisųsti žaidimus 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Virusų pavojus; 2. Smurto scenos 3. Pavojų nėra 4. Neetiški, nešvankūs vaizdai, nufilmuotų patyčių scenų talpinimas. 5. Erotiniai ir pornografiniai vaizdai;
Žaidimai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jippi.lt 2. miniclip.com 3. Funnygames 4. Paperdollheaven.com 5. travian.com 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Žaisti, rinkti taškus 2. Perenginėti įžymybes 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kiti meluoja savo duomenis, 2. Necenzūrinių žodžių vartojimas, įžeidinėjimai, priekabiavimas. 3. Virusai 4. Į žaidimus skirtus suaugusiems gali eiti bet kas
Informacija, pažinimas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Google.lt 2. Alfa.lt 3. Wikipedia.lt 4. Cinamaon.lt 5. Tikmergaitems.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informacijos rinkimas mokslams 2. Filmų anonsų peržiūra, bilietų užsakymas, pirkimas 3. Informacija mergaitėms aktualiomis temomis (mėnesinės, bėrimai, lytiniai santykiai) atsakinėja specialistai. 4. Naujienos, anekdotai, straipsniai Naujienų peržiūra 5. Informaciją referatams, rašiniams rašyti 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jokių pavojų nežvelgia, 2. kai kurie straipsniai ar nuotraukos gali šokiruoti, nors ir yra uždėtas įspėjimas 3. Virusai.
Prekyba pasitelkiant internetą	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skelbiu.lt 2. Oriflame.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Reikiamų daiktų įsigijimas, pardavimas. 2. Kosmetikos užsakymas internetu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apgaulingos kainos. 2. Pavojų nėra
Erotika ir pornografija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Redtube.com 2. 89.com 3. Sex.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Erotikos ir porno vaizdai 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Porno vaizdai, filmai nuotraukos; 2. Sukelia pasišlykštėjimą; 3. Kiti mokiniai įsirašo šiuos vaizdus į telefonus ir per pamokas rodo kitiems

10-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

Interneto temos	Dažniausiai lankomi tinklalapiai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	1. Skype 2. One.lt 3. Facebook 4. Draugas.lt 5. Pazintys.lt	1. Bendrauti, susipažinti su mergina, 2. Susipažinti su naujais draugais 3. Keistis informacija	1. Virusai, 2. Įžeidinėjimai 3. Pornografiniu reklamų platinimas, porno vaizdai 4. Apgaulės, 5. Priklausomybė
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	1. Youtube.com 2. Torrent.com 3. Zmule.com 4. videogaga.lt 5. Linkomanija	1. Parsisiųsti audio, video medžiagą, žaidimus, programas 2. Pažiūrėti, atsisiųsti arba patalpinti video medžiagą 3. Pasijuokti	1. Virusai, 2. neteisingų, neveikiančių bylų buvimas, 3. pornografijos platinimas 4. Nešvankūs, neetiški vaizdai ir klipai
Žaidimai	1. Counter strike 2. Gta 4 3. www.travian. 4. Colin Mcrae Dirt 2 5. Nba 6. Need for speed	Žaidimai atsipalaidavimui	1. Grėsmių nėra 2. Įžeidinėjimai, grasinimai, neigiamas poveikis psichikai 3. Erotinių scenų vaizdavimas 4. Smurtinės scenos 5. Virusai 6. Pinigų nuskaitymai
Informacija, pažinimas	1. Google.lt 2. Wikipedia.lt 3. Speros.lt 4. Moku.lt 5. Nesimokau.lt	1. Informacijos paieškai, 2. Pamokų ruošai	1. Neteisinga, klaidinanti informacija 2. Virusai
Prekyba pasitelkiant internetą	1. Autogidas.lt 2. Autoplius.lt 3. Skelbiu.lt 4. Kaunoturgus.lt 5. Noriuauto.lt	1. Domimės kainomis, 2. Ieškome automobilio 3. Ieškome įvairių prekių	1. Pavojų nėra 2. Siūlomos intymios paslaugos
Erotika ir pornografija	1. Pazintysxxx 2. Ero.Foto 3. Redttube.com 4. Pornhub.com 5. 89.com	1. Bendrauti, susipažinti su mergina, 2. Pasižiūrėti merginų nuotraukas 3. Žiūrėti	1. Virusai, 2. Įžeidinėjimai 3. Pornografija 4. Priklausomybė

**10-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie
potencialias pasekmes**

Interneto temos	Dažniausiai lankomi tinklaliai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	1. Facebook 2. skype 3. One.lt 4. Gmail.com 5. Nea.lt	1. Žaidimai, 2. Bendravimas su draugais, 2. Pažintys su užsieniečiais, 4. Testai 5. Forumai	1. Asmens duomenų paviešinimas, 2. Siūlo intymus santykius, vyrai pasakoja erotines fantazijas, 3. Netikros anketos sukūrimas ir naudojimas, įkeliant ten žymių žmonių foto. 4. Virusai (Iš užsienio rašo laiškus, nurodydami, kad laimėjai piniginį prizą ar pan. ir taip atsiunčia virusus)
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	1. Zmule 2. Youtube 3. Torrent.net 4. Mp3doze 5. Power.hit	1. Siųstis audio ir video medžiagą. 2. Siųstis audio ir video medžiagos peržiūra, klausymas. 3. Pažintys	1. Pavojų nėra 2. Virusai, 3. Klaidinanti informacija (atsiunčiami ne tie filmai) 4. Necenzūriniai žodžiai
Žaidimai	1. Y8.com 2. Jippii.lt 3. miniclip.com	1. Žaisti ir bendrauti	1. Virusai 2. Vyrai siūlo prisijungti prie žaidimo ir tuomet ima kalbinti ir siūlyti pasimylėti
Informacija, pažinimas	1. Google.lt 2. Egzaminai.lt 3. Iki.lt 4. supermama.lt 5. Delfi.lt	1. Reikiamos informacijos paieška, 2. vertimas iš reikiamos kalbos į lietuvių kalbą 3. Naujienos apie egzaminus 4. Receptų peržiūra 5. Forumai	1. Pavojų nėra 2. Virusai, 3. Klaidinga informacija
Prekyba pasitelkiant internetą	-	-	-
Erotika ir pornografija	-	-	-

11-os klasės berniukų įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

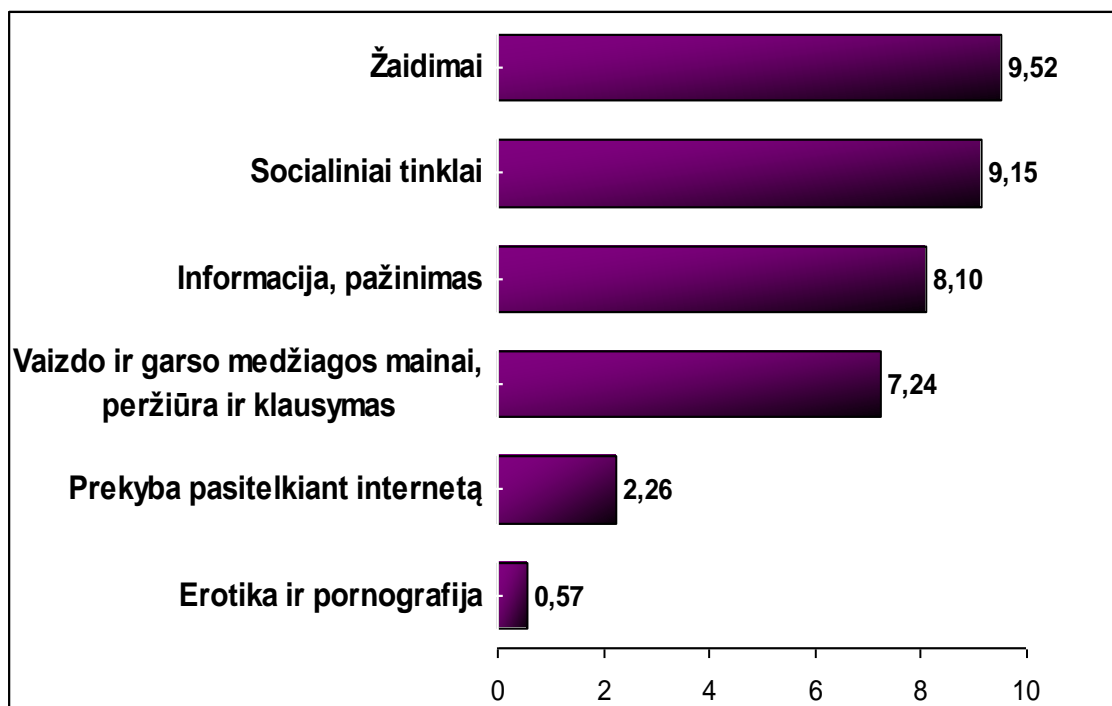
Interneto temos	Dažniausiai lankomi tinklalapiai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Facebook.com 2. One.lt 3. Pažintys.lt 4. Draugas.lt 5. Myspace.com 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bendravimas su draugais, 2. Susirasti draugų 3. Pramogos, žaidimai, 4. Pažintys 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Patyčios, įžeidinėjimai, konfliktai. 2. Apgavystės (į susitikimą neateis mergina arba ateis negraži). 3. Virusai, Pasinaudoja asmeniniais duomenimis.
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Youtube.com 2. Torrent.lt, 3. Cha.lt 4. zMule. 5. Videogaga.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Peržiūrėti filmukus, juokingus vaizdus, filmus, klipus, 2. Atsisiųsti (audio) muzika 3. Atsisiųsti įvairių juokelių, anekdotų 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Neetiški, nešvankūs vaizdai 2. erotikos ir porno vaizdai 3. Smurtiniai vaizdai.
Žaidimai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Counter-Strike 2. Live For Speed 3. World Of Warcraft 4. Miniclip.com 5. Lineage 2 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Žaisti, pramogauti, išsilieti, atsipalaiduoti. 2. Rinkti taškus užsidirbti pinigų 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Virusai 2. Smurto scenos 3. Priklausomybė 4. Sukčiavimas
Informacija, pažinimas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Google.lt 2. Wikipedia.lt 3. Delfi.lt 4. Alfa.lt 5. Technologijos.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. informacija apie sportą, 2. žinios, kriminalai, 3. automobiliai, 4. informacija, pamokoms, namų darbų ruošą, straipsniai, 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Įkyri reklama 2. Klaidinga informacija 3. Nuplagijuoti rašiniai
Prekyba pasitelkiant internetą	<ol style="list-style-type: none"> 1. Autoplius.lt 2. Skelbiu.lt 3. Tiketa.lt 4. Speros.lt 5. Ebay.com 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Įsigyti norimą daiktą 2. Kažką parduoti 3. Domėtis kainomis 4. Ieškoti ir įsigyti įvairios informacijos mokslams ir kt. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Virusai, 2. Nekokybiškos prekės 3. Yra galimybė būti užpultiems 4. Sukčiavimas
Erotika ir pornografija	-	-	-

11-os klasės mergaičių įvardinti interneto vartojimo motyvai ir savivoka apie potencialias pasekmes

Interneto temos	Dažniausiai lankomi tinklalapiai	Tikslai, motyvai	Grėsmės, pavojai
Socialiniai tinklai	<ol style="list-style-type: none"> 1. One.lt 2. Facebook.com 3. Pažintys.lt 4. Draugas.lt 5. Mur.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Išlaikyti senų pažįstamų ratą ir papildyti naujais, 2. Patogu bendrauti neįpareigojantiems santykiams, 3. Ieškoma draugų, 4. Susipažįsta poros, 5. Planuojant važiuoti į užsienį naudinga turėti pažįstamą užsieniečių. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pasitaiko iškrėpėlių 2. Siūlo intymius santykius (daugiausiai pagyvenę vyrai) 3. Virusai 4. Patyčios 5. Erotinių prekių reklamos
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Youtube.com 2. Videogaga.lt 3. Cha.lt 4. Uch.lt 5. Hippe.lt 6. Torrent.lt, 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Muzikos parsisiuntimas, 2. Videoklipų peržiūra 3. Savo video, muzikos talpinimas, 4. Anekdotų skaitymas 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Virusai 2. Smurto scenos 3. Priklausomybė 4. Įžeidinėjimai
Žaidimai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sudoku.lt 2. Games.lt 3. Žaidimai.lt 4. Escapegames 5. Ljvc.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Žaisti, 2. Lavinti loginį mąstymą 3. Iš neturėjimo ką veikti, laiko praleidimo forma 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Priklausomybė 2. Virusai 3. Pavargsta akys, nuovargis, paskausta galva 4. Smurtinės scenos 5. Vaikiniai tampa neurotiški, agresyvūs.
Informacija, pažinimas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Google 2. Wikipedia.lt 3. Delfi 4. Kurstoti.lt 5. Supermama.lt 6. Alfa.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Susirasti informacija pamokų ruošai, mokyklos projektams, apie renginius, vykstančius mokykloje ir mieste, 2. Informacija apie studijas aukštosiose mokyklose 3. Receptai sveikatos klausimais (vaistai kokiai ligai, ligos simptomai) 4. Kino teatrų repertuarai ir bilietų įsigijimą 5. Informacija apie augintinius, jų priežiūrą 6. Informacija apie vaikų auklėjimą 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pavojų nekyla; 2. Klaidinga informacija 3. Nuplagijuoti rašiniai
Prekyba pasitelkiant internetą	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tiketa.lt 2. Skelbiu.lt 3. Ebay.com 4. knyguklubas.lt 5. plius.lt 6. autogidas.lt 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Norimų daiktų, kurių nėra parduotuvėse įsigijimas pardavimas 2. Bilietų įsigijimas 3. Norimų knygų įsigijimas pigiau 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rizika įsigyti nekokybišką prekę 2. Važiuojant apžiūrėti prekės rizika būti apiplėštai ir kt. 3. Pačiam davus skelbimą, gali būti paviešinti asmeniniai duomenys.
Erotika ir pornografija	-	-	-

2.3. Interneto vartojimo laiko sąnaudos

Svarbus dëmuo analizuojant interneto vartojimą, yra laikas, kuris praleidžiamas vartojant. Tyrimu buvo atskleistos kai kurios tendencijos. Antai, žaidimai bei socialiniai tinklai yra dominuojančios interneto temos pagal laiką (11 paveikslas). Nedaug mažiau atsilieka tokios interneto vartojimo temos, kaip informacija, pažinimas bei vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas.

11 pav. Interneto vartojimo laiko sąnaudos (vidutiniškai valandų per savaitę) pagal interneto temas (N=117, M)

Vertinant paauglių interneto vartojimui skiriamas laiko sąnaudas pagal klases (11 lentelė) arba pagal amžių, keičiasi ir interneto vartojimo temos. Ketvirtoje klasėje dominuoja žaidimai, septintoje ir devintoje klasėje – informacija bei pažinimas, dešimtoje klasėje – socialiniai tinklai, o vienuoliktoje – vėl informacija ir pažinimas.

Interneto vartojimo laiko sąnaudos (vidutiniškai valandų per savaitę) pagal klases

Interneto temos	Klasės				
	ketvirta	septinta	devinta	dešimta	vienuolikta
Socialiniai tinklai	6,2	9,0	11,4	11,4	6,8
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	3,0	11,5	10,9	7,1	5,3
Prekyba pasitelkiant internetą	1,7	-	2,2	2,1	3,9
Informacija, pažinimas	2,7	11,7	14,5	6,1	7,9
Žaidimai	10,3	8,1	11,9	11,1	5,3
Erotika ir pornografija	0,3	0,5	1,4	0,1	-

Vertinant paauglių interneto vartojimui skiriamas laiko sąnaudas pagal lytį (12 lentelė), stebime, kad mergaitės daugiausiai laiko skiria socialiniams tinklams naršyti, tuo tarpu berniukai daugiausia laiko skiria žaidimams.

Interneto vartojimo laiko sąnaudos (vidutiniškai valandų per savaitę) pagal lytį

Interneto temos	mergaitės	berniukai
Socialiniai tinklai	10,05	8,63
Vaizdo ir garso medžiagos mainai, peržiūra ir klausymas	4,47	8,86
Prekyba pasitelkiant internetą	2,27	2,24
Informacija, pažinimas	7,26	8,59
Žaidimai	4,35	12,53
Erotika ir pornografija	0,04	0,78

Laikas, praleidžiamas prie interneto, skiriasi pagal klases ir paauglių lytį. Amžiaus ir lyčių skirtumus nurodo skirtingi interesai, kai berniukai labiau save orientuoja į vaizduotės pasaulį, tuo tarpu mergaitės – į bendravimą.

2.4. Incidentai elektroninėje erdvėje ir jų vertinimai

Mokiniai diskusijų metu įvardijo dažniausiai pasitaikančius incidentus elektroninėje erdvėje, kurie, jų manymu, sukelia nepageidaujamas pasekmes. Incidentais laikomi ne tiek vienokie ar kitokie įsibrovimai į paauglio dėmesio lauką iš interneto, kiek tokie, kurie sukelia nepatogumų paaugliams, kurie gali turėti įtakos jų psichinei ar net fizinei sveikatai. Paaugliai įvardijo tokius incidentus, įvertindami juos pagal tai, kaip dažnai juos patiria, taip pat įvertino juos kaip teigiamus ar neigiamus, savo vertinimus pakomentavo (13 lentelė).

Dažniausiai pasitaikantis incidentas yra nepažįstamųjų laiškai, gaunami elektroniniu paštu, skype, facebook ir kt. elektroniniais kanalais (1 pozicija) (dažnių vidurkis $M=3,23$ skalėje nuo 1 iki 5). Nepažįstamųjų laiškai traktuojami dvejopai. Viena vertus, juos paaugliai vertina teigiamai, kadangi čia matomos galimybės praplėsti pažįstamųjų ratą, kita vertus, paaugliai vertina neigiamai, nes nerimaujama dėl galimų papildomų grėsmių (13 lentelė). Vaikinių ir merginų vertinimai nesiskiria. Reikia pastebėti, kad nepažįstamųjų laiškai yra potencialiai pavojingi paaugliams, kadangi paaugliai nepažįstamųjų laiškus vertina labiau teigiamai, kaip galimybes, nei neigiamai, kaip grėsmes. Tai liudija apie dar nepakankamai paauglių įsisąmonintą grėsmę, juolab žinant, kad paauglystėje vaikai tikisi naujų santykių, pažinčių, tuo pačiu, pripažinimo, supratimo, dalyvavimo. Natūralus smalsumas ir noras bendrauti gali atsisukti prieš pačius mokinius jiems to nė nesitikint. Grėsmė slypi ne tiek pačiuose nepažįstamųjų laiškuose, kiek paauglių gebėjime atpažinti galimus pavojus ir atsispirti pagundoms, kylančiomis iš natūralių socialinių poreikių. Analogiškai vertintinas ir nepažįstamųjų prašymas pasirodyti vaizdo kameroje, atsiųsti savo nuotraukas (5 pozicija). Net ir šie incidentai paauglių gali būti vertinami kaip naujos bendravimo galimybės. Galimų pavojų suvokimas ir gebėjimas neįsijungti į potencialiai pavojingus – nepažintus – santykius yra atsparumo pavojams ugdymo tikslas. Šios tendencijos ir poreikiai atveria naujus moralinio ugdymo uždavinius, kai vaikams tampa vis svarbiau atverti ne tik gėrio, tačiau ir blogio, sampratas, padėti suvokti, kad šie incidentai gali pakenkti ne tik jiems patiems, bet ir jų šeimos nariams.

Incidentai elektroninėje erdvėje ir jų vertinimai (N=70)**Bendras respondentų įvertinimas (devintų, dešimtų ir vienuoliktų klasių vaikinai ir merginos)**

Įvykiai internete	M	Vertinimas	Komentaras	M
1. Nepažįstamųjų laiškai (el.paštas, skype, facebook ir kt.), kvietimas bendrauti	3,23	teigiamas	Naujos pažintys, galimybė praplėsti pažįstamų ratą, laiko praleidimas.	3,97
		neigiamas	Nežinai su kuo bendrauji, galimi iškrėpėliai ir kiti nemalonūs patyrimai.	2,36
2. Kitų siūlomi nepageidaujami tinklapiai	2,61	neigiamas	Iš to tik blogai. Atsibosta įkyrus to tinklapio piršimas, virusų atsiųntimas	3,49
3. Šmeižimas – skleidžiami gandai, melaginga informacija apie mokinį	2,53	neigiamas	Pirrašo kitiems draugams ar nepažįstamiems žmonėms, taip supykdydami vienus su kitais, išplatina asmeninę informaciją (el. pašta, tel. nr. adresą), yra galimybė sulaukti net ir grasinimų	2,58
4. Netyčia patenkama į nemalones svetaines	2,47	neigiamas	Iš to tik blogai	3,19
5. Nepažįstamųjų prašymas pasirodyti vaizdo kameroje, atsiųsti savo nuotraukas	2,40	teigiamas	Dažniausiai bendraujama laiškais ir tuomet bandoma susitikti gyvai, peržiūri savo pašnekovo draugų ratą, renki informaciją apie jį.	3,09
		neigiamas	Gali būti iškrėpėliai, apsimetėliai	3,01
6. Pikti ginčai tarp mokinių	2,25	neigiamas	Šie ginčai būdingi jaunesnio amžiaus mokiniams (iki 9 kl.)	2,88
7. Įsibrovimas į pašto dėžutes, į pokalbius skype, į naudojamus tinklapius ar asmeninį tinklapį, žaidimus	2,24	neigiamas	Asmeninės informacijos paviešinimas, privatumo pažeidimas.	2,57
8. Asmeninės informacijos apie mokinį, išplatrinimas	2,13	teigiamas	Kitiems padeda išgarsėti, patekti į televiziją ar pan.,	1,90
		neigiamas	Tampi „populiarus“, bet ne iš gerosios pusės, draugai iš keršto paviešina šią informaciją, pavojus patekti į pedofilų rankas.	2,38
9. Apsimetama kitu mokiniu ir siunčiami laiškai jo vardu	2,07	neigiamas	Galimybė susipykti su draugais, šmeižtas, pavydas, galimi smurto atvejai	2,43
10. Seksualinis priekabiavimas	1,71	neutralus	Juokinga, užblokuojami tokie asmenys, jokių emocijų tai nesukelia, kadangi tokių pasiūlymų sulaukiama labai daug.	2,77
11. Išmetimas iš pokalbių grupių	1,60	neigiamas	Tai būdinga jaunesnio amžiaus mokiniams	2,88

Taip pat dažnai, mokinių vertinimu, pasitaiko nepageidaujamų tinklapių piršimas, šmeižimas, kai skleidžiama melaginga informacija apie mokinį (2 ir 3 pozicijos). Šie incidentai vertinami išimtinai neigiamai. Akivaizdu, kad tie tinklapių prievartinis piršimas tiek šmeižimas mokinių yra nesunkiai atpažįstami kaip grėsmės jų pačių saugumui, kadangi tiek vienu, tiek kitu atveju nenumanomos teigiamos pasekmės: nėra galimai teigiamų socialinių naudų, kurių tikimasi susisiekus su nepažįstamaisiais; tėra galimos tik žalos – virusų parsisiuntimas, šmeižtas kaip išimtinai didelė ir nepageidaujama socialinė žala. Berniukai labiau nei mergaitės mini peršamus nepageidaujamus tinklapius ($p=0,03$). Tai, tikėtina, liudija apie didelį berniukų

smalsumą interneto atžvilgiu ir jų dažną lankymąsi nepažįstamose, dažnai nesaugiose svetainėse.

Tai, kad berniukai yra labiau smalsūs ir internetą naršymo diapazonas yra platesnis nei mergaičių, liudija ir netyčinių patekimų į nemalonus svetaines incidentai (4 pozicija). Berniukams labiau nei mergaitėms taip atsitinka ($p=0,01$). Netyčinis patekimas į nemalonus svetaines nėra laikomas ypač svarbiu ir dažnu incidentu, tačiau vis dėl to vertinamas vienareikšmiškai neigiamai.

Pikti ginčai tarp paauglių internete, įsibrovimai į pašto dėžutes, į pokalbius Skype, į naudojamus tinklapius ar asmeninį tinklapį taip pat yra internete patiriamas reiškinys (6 ir 7 pozicijos). Tai – paauglių tarpusavio agresijos išraiška. Virtuali tarpusavio agresija, reikia manyti, taip pat yra kenksminga vaikų psichinei sveikatai, kadangi agresija tampa nuolatinio ir įvairiomis formomis bendravimo palydove, reali ir virtuali agresija stiprina viena kitą, sukuria nenutrūkstamą agresyvų paauglių tarpusavio bendravimo toną. Ugdant paauglių atsparumą incidentams elektroninėje erdvėje būtina didinti paauglių suvokimą apie tai, kad internetinė tarpusavio agresija negali turėti jokio teigiamo rezultato, kurio, tikėtina, tikimasi. Gebėjimas išmokti atsisipirti tarpusavio agresijai internete gali būti traktuojamas kaip asmeninio orumo palaikymas ir, tuo pačiu, nauda asmeninei psichinei sveikatai.

Asmeninės informacijos apie mokinį išplatinimas (8 pozicija) taip pat laikytinas kaip viena iš tarpusavio agresijos forma. Stebima tendencija, kad berniukams tokio pobūdžio incidentas yra labiau aktualus ($p=0,01$). Akivaizdu, kad asmeninio pobūdžio informacijos išviešinimas yra pakankama intervencija į vaiko psichiką, kad ji būtų pažeista. Mokiniai įžvelgia asmeninės informacijos išviešinimo teigiamų savybių (populiarumo didinimas), vis dėl to, priešingai nei nepažįstamųjų laiškų atvejais, negatyvios pasekmės čia laikomos svarbesnėmis. Asmeninės informacijos išviešinimas traktuotinas kaip didelę svarbą turinti smurto forma, nes taip yra kerštauojama, tikimasi asmenį, į kurį yra nusitaikyta, įstatyti į žeminančią padėtį.

Panašaus pobūdžio incidentas yra ir apsimetimas kitu mokiniu, manipuliavimas jo vardu (9 pozicija). Patys vaikai įvardija tai kaip smurtą prieš asmenį. Tokiais atvejais manipuluojamas asmuo tampa ypač pažeidžiamas, kadangi jis vargu ar turi priemonių apsiginti nuo šmeižto. Būtina kartu su paaugliais ieškoti ginties nuo tokio pobūdžio manipuliacijų formų. Tokie incidentai tik patvirtina mintį, kad ne visada tradiciniai ugdymo ir prevencijos metodai veikia, gyvenimas diktuoja vis naujus iššūkius ir problemas, todėl būtina ieškoti ir naujų jų sprendimo būdų. Manipuliacijų atveju būtinas dvejopas veiksmas: reikalinga profesionalaus (išmanančio ir jautraus) specialisto intervencija, o taip pat dialogas ir išeičių paieška diskusijoje kartu su paaugliais.

Seksualinis priekabiavimas (10 pozicija) mokinių jau yra atpažįstamas, nėra laikomas labai reiškimu. Mokiniai rado būdu susidoroti su tokio pobūdžio incidentais, kai kompiuteryje tiesiog užblokuojamas priekabiuojančių asmenų priėjimas. Šiandien yra nauja būtinybė, kad mokiniai atpažintų ir atsispirtų subtilesnėms priekabiavimo, tame tarpe ir seksualinio, formoms, kurios pasireiškia ir aukščiau aptartais incidentais.

Išmetimas iš pokalbių svetainių skaudžiau priimamas jaunesniojo amžiaus mokinių (11 pozicija). Tai, kad pagal svarbą šis incidentas tėra paskutinėje incidentų reitingo vietoje, tačiau jis yra susijęs su esminiu paauglio poreikiu dalyvauti socialiniuose ryšiuose ir būti priimtam kitų bendraamžių. Ši bausmė gali būti vaiko traktuojama kaip rimta ir turėti emocinių pasekmių. Todėl būtina ieškoti pedagoginių priemonių, kurios padėtų reliatyvizuoti internetinio bendravimo svarbą stiprinant realų bendravimą ir dalyvavimą su bendraamžiais.

Incidentų elektroninė erdvėje analitinė apžvalga atveria naujas pedagoginės veiklos perspektyvas. Refleksija ir diskusija, tikėtina, yra labiausiai plėtotinos ir potencialiai veiksmingos priemonės didinant vaikų psichologinį ir socialinį atsparumą. Grėsmių atpažinimas, sąmoningumo augimas, savisaugos susivokimas galimi tik esant grupinei išmoningų bei jautrių vaikų situacijoms pedagogų ir įvairių – teigiamų ir neigiamų – patyrimų turinčių mokinių diskusijai. Yra prioritetiška ugdyti pedagogų ir paauglių gebėjimą drauge analizuoti jautrias temas, tradiciškai esančias tabu, neišsakytas, neišdiskutuotas. Vis daugiau dėmesio, laiko ir vietos, reikia skirti diskusijoms apie vaikų poreikius, apie jiems prieinamas priemones ir informacijas, apie jų naudas ir grėsmes, apie apsisaugojimo nuo incidentų elektroninėje erdvėje būdus.

IŠVADOS

1. Internetas, elektroninė erdvė yra labai svarbi paauglių laiko praleidimo forma. Akivaizdu, kad šių dienų paaugliai susiduria su nauja realybe, nepatirta buvusiųjų paauglių ankščiau. Internetas suteikia didžiules ir papildomas, tai, ko dažniausiai nesuteikia šeima ir mokykla, galimybes. Priklausomai nuo amžiaus ar lyties, paaugliai praleidžia bent valandą ar dvi per dieną prie interneto. Ten paaugliai užmezga ir palaiko pažintis, ieško jiems reikalingos informacijos, pramogauja. Virtuali realybė keičia tiesioginę – draugystė, informacija, pramogos pasiekiamos ne tiesiogiai dalyvaujant santykiuose, informaciją teikiančiose vietose ar pramogaujant, o prie kompiuterio ekrano prisijungiant įvairiausių portalų dėka prie virtualių socialinių tinklų, informacinių ar pramogų šaltinių.
2. Paaugliai, prisijungdami virtualiu būdu prie socialinių tinklų, informacinių ar pramogų šaltinių, gauna labai daug naudų. Atsiveria daugybė galimybių užmegzti naujas ir naudingas pažintis, atrasti senus pažįstamus, greitai gauti mokymuisi ar laisvalaikio praleidimui reikalingą informaciją, būti nuolat besikeičiančių įvykių centre, neprarasti informuotumo apie supantį pasaulį. Akivaizdu, kad internetu nesinaudojantis žmogus lieka už daugelio aktualijų borto, o paaugliams yra ypač svarbu būti jiems reikšmingų įvykių priešakyje.
3. Paaugliai suvokia, kad, greta daugelio naudų, gaunamų virtualiu būdu jungiantis prie socialinių tinklų, informacinių ar pramogų šaltinių, šie šaltiniai gali tapti ir tam tikrų grėsmių ir pavojų šaltiniu. Paaugliai suvokia ir įvardija įvairias potencialias interneto grėsmes. Grėsmės dažniausiai susijusios su nepageidaujamu skverbimusi į interneto vartotojo paauglio emocinę sritį (smurtas, seksas), taip pat į paauglio kompiuterio saugumą (virusai ir pan.), o ir į paauglio fizinę bei psichinę sveikatą. Paaugliai atpažįsta interneto grėsmes, o grėsmių atpažinimas yra grėsmių valdymo svarbi dalis. Akivaizdu, kad grėsmių atpažinimas, įsivardijimas yra naujai atsirandantis ir vis didesnę svarbą įgyjantis švietimo tikslas.
4. Internetas skatina ir įvairius, pagrįstus ir nepagrįstus, paauglių įsivaizdavimus. Internete vaikai patenkina savo smalsumą (čia susipažįstama su intymiu pasauliu, kuris, specialistų vertinimu, gali turėti įtakos vėlesniam paauglių intymiam gyvenimui), internete paaugliai susikuria ir pastiprina svajones (automobiliai, pažintys su užsieniečiais). Šis svajonių pastiprinimas internetu gali pastiprinti ir atitinkamą elgseną – siekį sužinoti praktiškai, išbandyti (pavyzdžiui, prekybos ar pažinčių atveju).

Akivaizdu, kad toks siekis sukuria naujų grėsmių fiziškai, finansiškai ar psichiškai nukentėti. Kita vertus, paaugliai bent iš dalies suvokia tokio smalsumo grėsmes ir gali jas įvardinti, smulkus nukentėjimas gali būti simboliniu ar net realiu skiepu ateityje į rizikingas interneto sukuriamas naudas žiūrėti su sveiku atsargumu, tinkamai reliatyvizuoti interneto galias ir naudas.

5. Interneto naudojimas paauglių tarpe atveria pakankamai reikšmingą socialinio darbuotojo, socialinio pedagogo ar psichologo profesinės veiklos laiką mokykloje. Ne mažiau svarbus ir paauglio tėvų ar kitų šeimos narių dėmesys šioms problemoms. Akivaizdu, kad internetas yra neišvengiamas, internetas yra intensyviai naudojamas, interneto galimybės yra paauglių atrastos ir atpažintos. Tačiau interneto keliamos grėsmės, jei jos ir yra atpažįstamos ir įvardijamos, vis tebėra realios. Paauglių natūralus smalsumas, poreikis būti interneto vartojimo dalyviu, poreikis būti pripažintam, būti socialinio tinklo dalyviu yra labai didelis. Todėl paaugliai, kad ir turėdami žinias apie interneto pavojus, gali būti tiesioginėmis ir netiesioginėmis (psichologinėmis manipuliacinėmis) priemonėmis įtraukti į vėliau jiems žalą sukelsiančius veiksmus. Neįmanoma uždrausti interneto naudojimo, vienintelis įmanomas kelias sumažinti realias ir potencialias grėsmes yra paauglių savivokos apie interneto realias ir potencialias grėsmes didinimas. Veiksminga paauglių savivokos didinimo priemonė, hipotetiškai vertinant pasirėmus kritine (reflektyvumo) teorija, gali būti diskusijų grupės. Diskusijų grupėse paaugliai, padedami socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo ar psichologo, gali inicijuoti ir tęsti diskusijas apie interneto vartojimo potencialias ir realias grėsmes, dalintis savo ir kitų patirtimi. Tikėtina, kad labai veiksminga priemonė būtų paauglių debatų organizavimas įvairiomis interneto temomis. Viena aišku, kad jokios draudžiamos ar moralizavimo priemonės nepadės geriau suvokti interneto grėsmių. Beje, kadangi berniukų ir mergaičių interesai internete skiriasi, tikėtina, kad labiau veiksminga būtų organizuojamas diskusijų grupes ar debatus diferencijuoti pagal lytį ir amžių, t.y. panašiose pagal amžių berniukų ir mergaičių atskirai grupėse. Diskusijų grupės, debatai yra ta priemonė, kuri gali didinti paauglių suvokimą apie realias ir potencialias interneto grėsmes, atitinkamai, stiprinti paauglių sąmoningumą vartojant internetą, tuo būdu, apsaugant save ir kitus.

Literatūra

1. Flick U. (2006). An Introduction to Qualitative Research. The Sage.
2. Flick U. (2007). Managing Quality in Qualitative Research. The Sage.
3. Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į Lietuvos švietimą 2005-2007 metų strategija.
4. Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į Lietuvos švietimą 2005-2007 metų strategija.
5. Kalmus V. 2008. National report for Estonia. Comparing Childrens online opportunities and risks across Europe. Cross national Comparisons for UK Kids Online a report for the EC Safer Internet Plus Programme.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-2008 metų programa.
http://www.lrv.lt/13_vyr_dok/13_vyr_programa.pdf
7. LR Administracinių teisės pažeidimų kodekso 172(8), 172(16), 172(22), 173(11), 214(7), 224, 247(3), 259(1) straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 173(19), 214(19), 214(20), 214(21), 214(22), 247(8), 247(9) straipsniais įstatymas, 2003 spalio 14 d. Nr. IX-1758// Valstybės žinios. 2003, Nr. 102-4581 (2003-10-31);
8. LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, 2002 m. rugsėjo 10 d. Nr. IX-1067 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 91-3890 (Nr. 93-atsisakymas)
9. LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas, 2000 m. gegužės 25 d. Nr. VIII-1708// Valstybės žinios. 2000, Nr. 50-1432
10. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234 // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-807
11. LR visuomenės informavimo įstatymas, 1996 m. liepos 2 d. Nr. I-1418// Valstybės Žinios. 1996, Nr. 71-1706; 2000, Nr. 75-2272 [aktuali redakcija nuo 2004-07-15, <http://www3.lrs.lt>]
12. LR Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimas Dėl bendrųjų vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatų patvirtinimo// Valstybės Žinios. 2002, Nr. 120-5415
13. LR Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. 290 Dėl Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo// Valstybės Žinios. 2003, Nr. 24-1002
14. LR Vyriausybės 2003 m. vasario 6 d. nutarimas Dėl vaiko teisių apsaugos valdymo srities priskyrimo socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir kitų ministerijų kompetencijos nustatymo// Valstybės Žinios. 2003, Nr. 15-611

15. LR Vyriausybės 2004 m. birželio 15 d. nutarimas Nr. 750 Dėl LR Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimo Nr. 290 „Dėl Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo” pakeitimo// Valstybės Žinios. 2004, Nr. 96-3530
16. LR Vyriausybės 2004 m. birželio 2 d. nutarimas Nr. 681 Dėl neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, priskirtos viešosios informacijos, kuri ribojama skelbti ir platinti, kategorijai, skelbimo ir platinimo tvarkos aprašo ir neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašo patvirtinimo// Valstybės žinios. 2004, Nr. 89-3281.
17. Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa www.lrv.lt
18. Patton M.Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Sage Publications.
19. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tyrimas interneto, kompiuterinių žaidimų įtaka smurtui prieš vaikus. <http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/adult/news?id=2003>
20. Watson A. J., Valtin, R. „It’s not telling your mum, only your friend”: Children understanding of secrets. - 1993, no 2 November, p. 1-53.
21. Watson. A. J., Valtin R. Secresy in Middle Childhood//*International Journal of behavior development*.-1997, no 21(3), p. 431-452.

Priedai

Kiekviename stulpelyje su rodyklėle ↓ prie kiekvieno sakinio įrašyk, kiek kiekvienas sakinytis tinka TAU asmeniškai.

Vertink nuo 1 iki 5, kai:

1=visiškai netinka, 2=nelabai tinka, 3=gal ir tinka, 4=labai tinka, 5=ypač tinka

Ką internete naršo mokiniai?	↓	Kokiu tikslu tai naršo?	↓	Kokios grėsmės, pavojai?	↓	Kiek prie to maždaug praleidi laiko?	
						min/val per dieną	dienų per savaitę

Su kuo naršai?	Kokius dažniausiai gauni pažymius:	Gyveni su:
☐ vienas ☐ su draugu/ais	lietuvių k.	☐ Abiem tėvais ☐ Vienu iš tėvų ☐ Su seneliais ☐ Kita (įrašyk).....
	anglų k.	
	matematika	
	istorija	

Vertink teiginius nuo 1 iki 5, kai:

1=visiškai netinka, 2=nelabai tinka, 3=gal ir tinka, 4=labai tinka, 5=ypač tinka

Įvykiai internete		Kas iš to? gerai.../blogai...	
Nepažįstamųjų laiškai (l.paštas, skype, facebook ir kt.), kvietimas bendrauti		Naujos pažintys (gerai), galimybė praplėsti pažįstamų ratą, laiko praleidimas.	
		Nežinai su kuo bendrauji, galimi iškrėpėliai ir kiti nemalonūs patyrimai.	
Kitų siūlomi nepageidaujami tinklapiai		Atsibosta įkyrus to tinklapio piršimas, virusų atsiuntimas,	
		Iš to tik blogai	
Įsibrovimas į pašto dėžutes, į pokalbius skype, į naudojamus tinklapius ar asmeninį tinklapį, žaidimus		Asmeninės informacijos paviešinimas, privatumo pažeidimas.	
		Iš to tik blogai	
Netyčia patenkama į nemalones svetaines		Nėra buvę tokių atvejų	
		Iš to tik blogai	
Nepažįstamųjų prašymas pasirodyti vaizdo kameroje, atsiųsti savo nuotraukas		Dažniausiai bendraujama laiškais ir tuomet bandoma susitikti gyvai, peržiūri savo pašnekovo draugų ratą, renki informaciją apie jį.	
		Gali būti iškrėpėliai, apsimetėliai	
Pikti ginčai tarp mokinių		Tai labai nemalonu	
		Šie ginčai būdingi jaunesnio amžiaus mokiniams (iki 9 kl.)	
Šmeižimas – skleidžiami gandai, melaginga informacija apie mokinį		Prirašo kitiems draugams ar nepažįstamiems žmonėms, taip supykdydami vienus su kitais, išplatina asmeninę informaciją (el. pašta, tel. nr. adresą), yra galimybė sulaukti net ir grasinimų	
Asmeninės informacijos apie mokinį, išplatinimas		Tampi „populiarus“, bet ne iš gerosios pusės, draugai iš keršto paviešina šią informaciją, pavojus patekti į pedofilų rankas.	
		Kitiems padeda išgarsėti, patekti į televiziją ar pan.,	
Išmetimas iš pokalbių grupių		Tai būdinga jaunesnio amžiaus mokiniams	
Apsimetama kitu mokiniu ir siunčiami laiškai jo vardu		Galimybė susipykti su draugais, šmeižtas, pavydas, galimi smurto atvejai	
Seksualinis priekabiavimas		Juokinga, užblokuojami tokie asmenys, jokių emocijų tai nesukelia, kadangi tokių pasiūlymų sulaukiama labai daug.	